

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัยในเชิงวิทยาศาสตร์ที่นักสังคมศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ นิยมใช้นั้น เริ่มต้นงานที่การสร้างปัญหาวิจัยที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ซึ่งตนสนใจอย่างแจ่มชัด วิธีการสำคัญวิธีหนึ่งคือค้นหาปัญหาวิจัยดังกล่าวนั้นจากทฤษฎีที่นักวิจัยรุ่นก่อนได้สร้างสมมติฐานสมมติฐานกับงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีนักวิจัยรุ่นก่อน ๆ ได้ทำการวิจัยไว้ จากนั้นจึงถกนกรอง (Deduce) เอาสิ่งที่ได้จากสิ่งดังกล่าวนี้ไปทำการตั้งสมมติฐานต่อไปตามหลักการของการสร้างรูปแบบการวิจัย (Research Design)¹

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติทางด้านอาหารและโภชนาการ ซึ่งหลอมรวมกันเป็นความสำนึกทางด้านอาหารและโภชนาการในที่สุด อันเป็นแนวทางในการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี อาจสรุปง่าย ๆ ได้ว่า ก่อนที่บุคคลจะเกิดความสำนึกทางด้านอาหารและโภชนาการขั้นนั้น บุคคลจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวนี้ขึ้นก่อน และความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้จะถูกสะสมเพิ่มพูนเป็นประสบการณ์ ก่อให้เกิดทัศนคติในเรื่องดังกล่าวนี้ต่อไปในที่สุด

---

¹ ข้อสังเกตจาก Fred N. Kerlinger, Foundation of Behavioral Research (New York : Holt Rinehart and Winston, Inc., 1973), p.1-5, 300-301; Sanford Laovitz and Robert Hagrbern, Introduction to Social Research (New York : McGraw-Hill Book Company, 1971)

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความชัดเจน ครอบคลุมและถูกต้องสมบูรณ์ในการศึกษา จึงจะคงพิจารณากระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) , ประกอบ เพราะกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในสังคมกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จากภายนอกนั้นมีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ของบุคคลที่จะก่อให้เกิดความสำนึกในที่สุด และเพื่อให้สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์และสาขาที่ทำการวิจัยอยู่ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติ ตลอดจนความสำนึกจะได้นำมาประยุกต์ใช้กับทฤษฎีทางการสื่อสารเพื่อเป็นฐานที่จะนำไปสู่เรื่องการเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) ต่อไป ทั้งนี้เพราะความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่หล่อหลอมรวมเป็นความสำนึกนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งจากการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

การเรียนรู้

มนุษย์นั้นเริ่มคลอดและอยู่รอดเป็นทารกซึ่งถือได้ว่ามีสภาพเป็นบุคคลขึ้นแล้ว¹ ย่อมจะต้องเกิดการเรียนรู้² เพราะการเรียนรู้นั้นเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล³ สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมของบุคคลจะเป็นเช่นไรย่อมขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ที่บุคคลได้รับผ่านมาทั้งในอดีตโดยทางตรงและโดยทางอ้อม กล่าวคือ ก่อนหน้าที่จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นนั้นบุคคล

¹ จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของบุคคล (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 2-3.

² ประสาร ทิพย์ธารา, จิตวิทยาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 2-3.

³ วุฒิชัย จานงค์, การเรียนรู้ทฤษฎีเบื้องต้นและประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร : เจริญรศันการพิมพ์, 2521) หน้า 6-7.

มิได้มีความรู้อะไรเลย¹

คำจำกัดความของการเรียนรู้

แนวความคิดเรื่องการเรียนรู้ได้รับความสนใจกันมาช้านานแล้ว นับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ซึ่งเป็นผลมาจาก "ปรัชญาการศึกษา" ที่เกิดขึ้นมากกว่า 2,000 ปีมาแล้ว² ในสมัยนั้นความหมายหรือคำจำกัดความของการเรียนรู้ยังมีความหมายที่แคบมาก คือใช้หมายถึงแต่เพียงการใช้สามัญสำนึก (Common Sense) เท่านั้นเอง คงจะเห็นได้จากงานเขียนของ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ บรรพต วีระสัย และเวชนี ศรีสุวรรณ, สังคมวิทยาการเมือง, หน้า 129.

² วุฒิชัย จันทงศ์, การเรียนรู้ทฤษฎีเบื้องต้นและประยุกต์, หน้า 20.

อริสโตเติล ก็กล่าวไว้ว่า รากฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทฤษฎีหนึ่ง คือทฤษฎีการเชื่อมโยง (Association Theory)¹

ต่อมาความหมายหรือคำจำกัดความของการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาทางขวาง จนถึงปัจจุบัน โดยมีข้อสังเกตเริ่มมาจาก

---

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21 ประกอบด้วย บรรพต วีระสัย และสุชุม นวลสกุล, วิทยาศาสตร์ทั่วไป (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 1-2.

สำหรับทฤษฎีการเชื่อมโยงนี้ถือได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อวิชาจิตวิทยา โดยยอมรับกันว่า อริสโตเติล เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นจากการกำหนดกระบวนการเชื่อมโยง 3 ประการคือ 1. การเชื่อมโยงด้วยความคล้ายคลึงกัน (Similarity) 2. การเชื่อมโยงด้วยความแตกต่างหรือตรงข้ามกัน (Contrast) และประการสุดท้าย การเชื่อมโยงด้วยการปะติดปะต่อกัน (Contiguity)

ต่อมาทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาจนเป็นการเชื่อมโยงในรูปแบบใหม่ คือการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเรากับปฏิกิริยาโต้ตอบโดยแนวความคิดของเอ็ดวิน อาร์ กัททรี (Edwin R. Guthrie) บ้าง, เอ็ดเวิร์ด แอล ทอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike) และ บี เอฟ สกินเนอร์ (B. F. Skinner) เป็นต้น ซึ่งแนวทฤษฎีนี้ผู้เขียนได้ใช้เป็นแนวทางประยุกต์เข้ากับการสื่อสารคงจะกล่าวรายละเอียดในบทนี้ภายหลัง

สำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับทฤษฎีการเชื่อมโยงนี้ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน

Robert O. Mower, Learning Theory and Behavior (New York : John Wiley and Sons, 1970); Edward L. Thorndike, Human Learning (Cambridge ; Mass : The M. I. T. Press, 1966).

จอห์น ลอค (John Locke) นักปรัชญาเรื่องนามชาวอังกฤษ ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า . . . จิตใจของเด็กที่เริ่มคลอออกจากครรภ์มารดานั้นว่างเปล่าเสมือนกระดานดำที่ถูกลบสะอาดแล้ว เด็กจะได้การเรียนรู้และการทรงจำต่อมาเพื่อเก็บโตขึ้นแล้วเก็บไว้เป็นความคิดของตนเองตามที่ความรู้สึกทางประสาทรายงานมา และผลของการโต้ตอบประสานกันจากการรวมของความคิดต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะสร้างเป็นประสบการณ์ขึ้นจนเกิดมีความรู้ความเข้าใจจนเมื่อการทำบ่อย ๆ เข้าก็จะเกิดเป็นนิสัย มีความเตรียมพร้อมและโน้มน้าวซึ่งที่จะตอบโต้ตามที่เคยได้กระทำมา . . .¹

โจฮัน ฟรีดริค (Johan Friedich) กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้เช่นกันว่า ". . . การเรียนรู้ของอาศัยการเข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจแล้วก็จำไม่ได้ ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องเรียนไปที่ละขั้น ๆ . . ." ²

เอ็ดวิน อาร์ กัทรี (Edwin R. Guthrie) มีความเชื่อว่า ". . . การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งเร้าและการตอบสนองเกิดขึ้นคู่กันบ่อย ๆ การเรียนรู้จะสำเร็จสมบูรณ์ด้วยการฝึกเพียงครั้งเดียว (One-trial Learning). . ." ³

¹ จาก พลอากาศตรี ทิพย์ นาถสุภา, จิตวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 3, 2518, หน้า 158.

² จาก เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

³ จาก สุโท เจริญสุข, จิตวิทยา (กรุงเทพฯ ฯ ธนบุรี : ศูนย์การพิมพ์, 2520) หน้า 42.

โฮเวิร์ด แอล คิงส์ลีย์ (Howard L. Kingley) ได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า ". . . การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิต ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการหรือแบบแผนของจิตใจ. . ." ¹

คลาร์ก แอล ฮุลล์, อี ซี ทอลแมน และชาร์ลส์ ออสกู๊ด (Clark L. Hull, E.C. Tolman and Charles E. Osgood) ต่างเห็นพ้องกันว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรระหว่างสิ่งเร้าที่ร่างกายของตัวผู้เรียนรู้ได้รับจากการมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม ²

สุโท เจริญสุข ให้ความหมายว่า ". . . การเรียนรู้หมายถึงกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิบัติฝึกฝน พฤติกรรมดังกล่าวจะต้องมีความคงทนถาวรพอสมควร ไม่ใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากภาวะ พืชยาหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมากของคนเรา เพราะคนเรามีการเรียนรู้นับแต่เกิดจนกระทั่งตาย. . ." ³

¹ อ้างจาก หล่ออากาศศรี ทิพย์ นาสสุภา, จิตวิทยา, หน้า 160.

² ประมวลความเห็นจาก Clark L. Hull, Principles of Behavior (Appleton - Century - Crofts, 1943; Charles E. Osgood, Method and Theory in Experimental Psychology (Oxford University Press, 1953), pp. 299-727.

³ สุโท เจริญสุข, จิตวิทยา, หน้า 38.

จากความหมายของคำว่า การเรียนรู้ คึงกล่าวอ้างมาแล้วข้างต้น พอที่จะสรุปความหมายได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิบัติระหว่างสิ่งเร้าที่ร่างกายของตัวผู้เรียนรู้ได้รับจากการมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งทางตรงและทางอ้อมและการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับคนเราเพราะคนเรามีการเรียนรู้นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)

ในเรื่องการเรียนรู้มีนักวิชาการหลายท่านได้บรรยายไว้มากมาย เช่นเดียวกับคำจำกัดความของการเรียนรู้ เช่น

ดู เชียน คัมบลิว พาย (Lucian W. Pye) พยายามอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่ามีด้วยกันทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นแรก คือขั้นมูลฐานที่เรียกว่ากระบวนการเรียนรู้ในขั้นมูลฐานซึ่งเป็นช่วงที่ทารกจะได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม เป็นช่วงที่จะเรียนรู้ถึงทัศนคติ ค่านิยม ทักษะ และความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ความรู้พื้นฐานและวัฒนธรรม ตลอดจนลักษณะของสังคมที่ ดูเชียน คัมบลิว พาย เองเรียกกระับการเรียนรู้ในขั้นนี้ว่าเป็นระดับแห่งการเรีเรียนรู้ (Manifest Level)

ขั้นที่สอง ถึงขั้นสะสมความรู้ (Latent Level) เป็นขั้นที่ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้นั้นสะสมเพิ่มพูนกันเป็นประสบการณ์ มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึกที่ไปกำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคลโดยบุคคลหนึ่งชั้น ในระดับนี้เองที่บุคคลจะมีจิตสำนึกว่าคนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือที่ ดูเชียน คัมบลิว พาย เรียกว่า "เอกลักษณ์" (Identity) พร้อมมูลควยวุฒิภาวะทางจิต (Mature) อาทิการระบายออกผ่านทางอารมณ์ ความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ มีความเข้าใจต่าง ๆ เป็นต้น ในขั้นนี้ครอบครัวและสถาบันการศึกษาจะเป็นสิ่งช่วยปลูกฝังความรู้ ทัศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ได้มาก

ขั้นที่สาม เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้จากการพัฒนาความรู้ที่บุคคลมีอยู่ ขยายขอบเขตกว้างออกไปอีกในการเริ่มมีความรู้สึกต่อโลกรอบ ๆ ตัวเขา ใญ่รู้และมีทัศนะ รวมทั้งเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ อีกด้วย ในขั้นนี้บทบาทของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในทางสังคม เช่น กลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ ในสังคม สื่อมวลชน เป็นต้น จะเริ่มเข้ามามีบทบาท

ขั้นสุดท้าย เป็นขั้นที่บุคคลผ่านขั้นการเป็นสมาชิกของสังคมที่ยังไม่มีบทบาท ทางสังคม นอกจากเริ่มรู้และเข้าใจเท่านั้นมาเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจลึกซึ้งมากขึ้น คือ สามารถมีทัศนคติต่าง ๆ ที่ปรับเข้ากับวัฒนธรรมทางสังคมได้¹

ริชาร์ด อี คอว์สัน และ เคนเนท พรูวิทท์ (Richard E. Dawson and Kennett Prewitt) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า มีได้ 2 ทางคือ ทางแรกเกิดจากการ สืบสอนโดยตรงหรือจากการปลูกฝัง ได้แก่การใช้วิธีสอน ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน มี หลักสูตรและวางแผนการสอนตลอดจนวิธีการที่จะใช้สอนอีกด้วย และอีกทางหนึ่งคือ จากการ เรียนรู้โดยไม่ตั้งใจหรือแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งความรู้อาจได้มาจากกลุ่มเพื่อน กลุ่มสมาคม ครอบครั้ว จากการพูดคุยปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มของ บุคคลในองค์การต่าง ๆ เป็นต้น โดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้าหรือวางหลักสูตร การเรียน การสอนไว้เลย²

¹ Lucian W. Pye, Politics Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity (New York : Yale University Press, 1966), pp. 43-46.

² Richard E. Dawson and Kennett Prewitt, Political Socialization. (Boston : Little Brown & Co., 1969), pp. 63-64.

แซนดรา เค ชวอร์ทซ์ (Sandra K. Schwartz) อธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้
ว่าเริ่มคนขึ้นตั้งแต่วัยเด็กและเด็กจะเริ่มเรียนรู้เมื่อมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นซึ่งสะสม
เป็นประสบการณ์ต่อมา ¹

จากแนวคิดข้างไ้กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง
หรือการรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมภายหลัง
จากที่อินทรีย์ (Organism) ของตัวผู้เกิดการเรียนรู้มีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าแล้ว สิ่งเร้า
นี้ก็คืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมอันใดแก อิทธิพลของชุมชนและจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่บุคคล
ได้สัมผัสรับรู้เห็นกับอิทธิพลจากสถาบันทางสังคมที่อยู่รอบตัวของตัวผู้เกิดการเรียนรู้ เช่น ครอบครัว
โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน เป็นต้น

ความรู้และความเข้าใจ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ข้างไ้กล่าวมาแล้ว ช่วยให้เราสรุปได้ว่า
มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างหนึ่ง
จากประสบการณ์หรือความเคยชินในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมอย่างหนึ่ง แล้วบุคคลก็รับเอา
ผลการเรียนรู้ขึ้นมาเป็นความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ทำการพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ต่อไป²

1

Sandra Kenyon Schwartz, "Preschoolers and Politics," in
New Directions in Political Socialization, (eds.) David C. Schwartz
and Sandra Kenyon Schewartz (New York : The Free Press, 1975),
pp.299 - 251.

2

ถึงขอสงัดจาก Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt.
Political Socialization, pp. 4-6, 77-78.

นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้วการที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้นั้นอิทธิย
ของตัวผู้เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า และสิ่งเร้าสำคัญที่มีอิทธิพล
ต่อการเรียนรู้ ซึ่งนักวิชาการยอมรับกันโดยทั่วไปก็คือ อิทธิพลจากชุมชนและจากปรากฏการณ์
ทางสังคมที่บุคคลได้สัมผัส กับอิทธิพลจากสถาบันทางสังคม

สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นรากฐานของทัศนคติ และความสำนึก
หรือการเปิดรับสื่อมวลชนใน(บทต่อไป) ?

ความรู้และความเข้าใจจากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นกรณีการสื่อสารภายใน
ในตัวบุคคลนั้น คือเกิดจากการแปลรหัสและสร้างรหัสขึ้นมาจนเป็นความเข้าใจความหมาย
ของเรื่องนั้น ๆ สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ความรู้และความเข้าใจก็เกิดจากกิจกรรม
ทางสื่อสารที่จะช่วยให้บุคคลซึ่งทำการสื่อสารระหว่างกันนั้นมีความเข้าใจร่วมกัน ¹ ซึ่งแนว
ความคิดเหล่านี้จะช่วยให้มองเห็นภาพของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความเข้าใจที่เกิด
จากกระบวนการเรียนรู้ โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารเป็นแนวทางไปโดยถูกต้องและชัดเจน
มากขึ้น หากนำมาพิจารณาประกอบกับค่านิยมอิทธิพลของสิ่งเร้าแล้วย่อมจะทำให้ได้แนวทางอย่าง
ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ความสัมพันธ์ของอิทธิพลสิ่งเร้ากับการเรียนรู้

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สิ่งเร้ามีผลต่อการเกิดการเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจ
ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความสำนึก วัฒนธรรม เป็นต้น จึงสามารถสรุปได้ถึงอิทธิพลของ
สิ่งเร้าต่อการเรียนรู่ว่าประกอบด้วย

1

Theodore M. Newcomb, "An Approach to the Study of
Communication Acts, "Psychological Review 60(1953) : 393-404.

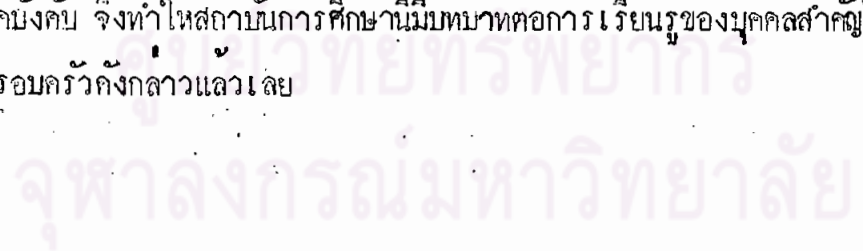
1. อิทธิพลจากชุมชนและจากปรากฏการณ์สังคมที่บุคคลได้สัมผัสและรู้เห็น ซึ่งอาจเกิดจากการที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดค่านิยมและปทัสถานทางสังคม ตลอดจนพฤติกรรมที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับบทบาททางสังคมและแบบแผน วัฒนธรรมทางสังคม รวมถึงความผูกพันกับชุมชน การเริ่มมีทัศนคติต่อจารีตประเพณี ทอระเบียบกฎเกณฑ์และการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ จากสังคม

2. อิทธิพลจากสถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ คือ

2.1 สถาบันครอบครัว ถือเป็นสถาบันพื้นฐานในการสร้างการเรียนรู้ให้แก่บุคคล เพราะช่วงเวลาที่มีบุษยามีอยู่กับครอบครัวเป็นช่วงระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานนับแต่เกิดทีเดียว การเรียนรู้ในวัยเยาว์ของบุคคลนั้นจะเป็นการเรียนรู้ที่ฝังแน่น ซึ่งมีผลต่อบุคลิกภาพและความคิด ตลอดจนทัศนคติของบุคคลเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่

2.2 สถาบันการศึกษา เป็นสถานที่ให้การเรียนรู้แก่บุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อมก่อให้เกิดความรอบรู้ ความรู้และความเข้าใจและทัศนคติต่าง ๆ ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันคนเราใช้เวลาเกือบครึ่งหนึ่งของชีวิตอยู่กับการศึกษานับตั้งแต่อายุเข้าเกณฑ์ศึกษาภาคบังคับ จึงทำให้สถาบันการศึกษามีบทบาทต่อการเรียนรู้ของบุคคลสำคัญไม่น้อยไปกว่าสถาบันครอบครัวดังกล่าวแล้วเลย

2.3 กลุ่มเพื่อน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่อยู่ตามลำพังไม่ได้ ต้องมีการคบค้าสมาคมติดต่อกัน ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงจึงมักสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันตลอดเวลา โดยเฉพาะสังคมอุตสาหกรรมปัจจุบันแยกตัวออกจากครอบครัวมาช่วยตนเองทำให้บทบาทของสถาบันครอบครัวอ่อนแอลง และกลุ่มเพื่อนเข้ามามีอิทธิพลในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ เป็นอย่างมาก การแสดงออกถึงพฤติกรรมของบุคคลและการสร้างทัศนคติความเชื่อให้แก่บุคคล¹

2.4 กลุ่มอาชีพ การประกอบอาชีพถือได้ว่าเป็นเรื่องจำเป็นในการดำรงชีวิตและทำมาหาเลี้ยงชีพทั้งตนเองและครอบครัว เหตุนี้เมื่อบุคคลประกอบอาชีพในหน่วยงานแห่งหนึ่งแห่งใดขององค์การรัฐบาลหรือเอกชนก็ตามเป็นระยะเวลาอันนาน ๆ ก็จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงาน ตลอดจนเกิดการยอมรับในสภาพความเป็นอยู่ กฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนของหน่วยงานที่ตนทำการประกอบอาชีพนั้น ๆ ทำให้หน่วยงานมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมถว้ยทอดบุคลิกภาพ ความรู้และความเข้าใจ ทัศนคติและโลกทัศน์ และก่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

¹ ขอสืบจากความคิดเห็นใน Michael Rush and Phillips Athoff, Introduction to Political Sociology, pp. 1-16; Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization among Peasants : The Impact of Communication (New York : Holt Rinehart and Winston, 1969), p.3.

2.5 สื่อมวลชน นักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมวิทยา นักมนุษยวิทยา หรือนักนิเทศศาสตร์ต่างก็พากันยอมรับบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อชีวิตมนุษย์ในแง่ที่ว่าสื่อมวลชน มีอิทธิพลในการชักจูงใจ (Persuasive Power) ดังเช่นที่ คาเนเยล เดออร์เนอร์ กล่าวไว้ สื่อมวลชนเป็นตัวการที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตและค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยการนำเอาความคิดใหม่ ๆ และข่าวสารใหม่ ๆ ไป กระตุ้นให้เกิดสิ่งๆ ที่เรียกว่าเป็นผลประโยชน์ใหม่ ๆ ในสายตาของแต่ละบุคคล¹ หรือเช่นที่ วิลเบอร์ แชรรมม ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสื่อมวลชนจะทำหน้าที่สร้างความตื่นตัวให้คนทั่วไปเกิดความสำนึกในมาตรฐานของชีวิตในทางสังคมด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะใน สังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงทั้งหลายจากสังคมแบบจารีตประเพณีมาเป็นสังคมสมัยใหม่ เช่น ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ให้ความรู้และชักจูงใจมวลชนให้เกิดความรู้และความเข้าใจในคนต่าง ๆ ไม่ว่าทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การสาธารณสุข ฯลฯ ได้อย่างดีอีกด้วย²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญมากในโครงสร้างของการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในการก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกัน และในการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็น และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม ตลอดจนเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงวิถีชีวิตและทัศนคติของสมาชิกในสังคมได้

¹ Daniel Lerner, "Toward a Communication Theory," in Communication and Political Development, ed. by Lucian W. Pye (Princeton : Princeton University Press, 1963), pp. 327-350.

² Wilbur Schramm, "Communication Development and the Development Process," in Communication and Political Development, pp. 33-37.

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าบุคคลในสังคมแต่ละคนจะถูกแวดล้อมด้วยบรรยากาศของอิทธิพลของชุมชนและปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติ หรือความสำนึกของบุคคลโดยผ่านเข้าเป็นบุคลิกภาพพื้นฐานของบุคคล อันมีองค์กรทางสังคม 5 องค์กร ค่ายกันโตแก ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และสื่อมวลชน ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะครอบครัวและสถานการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ในระยะเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ในสังคม

นอกเหนือจากสถาบันครอบครัวและสถานการศึกษาแล้ว สื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการให้ความรู้และชักจูงใจบุคคลให้เกิดความรู้และความเข้าใจในด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็น และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม ตลอดจนเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงวิถีชีวิต ทักษะคติและค่านิยมของสมาชิกในสังคมได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความรู้และความเข้าใจทางค่านอาหารและโภชนาการ

ความรู้ ความเข้าใจทางค่านอาหารและโภชนาการ เป็นผลจากการที่บุคคลผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ คือสิ่งเรานั้นเอง โดยเป็นในเฉพาะเรื่อง ของกระบวนการเรียนรู้ เรื่องอาหารและโภชนาการ จึงกล่าวได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจทางค่านอาหารและโภชนาการ หมายถึง ความรู้และความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อเรื่องราวหรือข่าวสารค่านอาหารและโภชนาการ ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วยเรื่องราวหรือข่าวสารต่อไปนี้คือ

- ก. ความรู้และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องอาหารและโภชนาการ
- ข. ความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับอาหารและโภชนาการของหญิงมีครรภ์และหลังคลอด
- ค. ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องอาหารและโภชนาการของทารกและเด็ก ¹

¹ อาศัยแนวทางจาก อารี วลัยะเสวีและคณะ, โรคโภชนาการ, 2523, สัมภาษณ์ อารี วลัยะเสวี - สาคร ธนमितต์ ไกรสิทธิ์ ตันศิริรินทร์ สมใจ วิชัยดิษฐ์ คณาจารย์ของสถาบันวิจัยโภชนาการและคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี, ปัญหาโภชนาการในประเทศไทย, 2524.

ความหมายของทัศนคติ

"ทัศนคติ" หรือ "Attitude" นี้มาจากคำภาษาลาตินว่า "Aptus" แปลว่า โนมเอียง เหมาะสม ได้มีผู้พยายามให้คำจำกัดความของทัศนคติไว้มากมาย เช่น

ที่โธคอร์ เอ็ม นิวคอมบ์ (Theodore M. Newcomb) สรุปว่าทัศนคติที่มีอยู่ในเฉพาะบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เขาได้รับ ทัศนคติของบุคคลนั้นอาจจะแสดงออกมาได้ทางพฤติกรรม ซึ่งเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะพึงพอใจหรือความชอบพออันเป็นผลให้ผู้นั้นเกิดความพอใจรักใคร่ใกล้ชิดเรียกว่า ทัศนคติเชิงบวก (Positive Attitude) กับทัศนคติอีกแบบหนึ่งซึ่งแสดงออกมาในรูปของความไม่พึงพอใจ เมื่อหน้ายเป็นผลให้ผู้นั้นแสดงความชิงชังไม่อยากจะเข้าใกล้สิ่งนั้น เรียกว่า ทัศนคติเชิงลบ (Negative Attitude)¹

ที่ แคทซ์ (D. Katz) กล่าวว่าทัศนคติหมายถึงส่วนประกอบสองส่วน คือความรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งที่ชอบหรือไม่ชอบ และความรู้หรือความเชื่อซึ่งอธิบายถึงลักษณะ ตลอดจนความสัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ²

1

Theodore M. Newcomb, Social Psychology (New York : Dryden Press, 1954), p.128.

2

D. Katz, "The Functional Approach to the Study of Attitudes," Public Quarterly 24(1960) : 343.

มิลตัน รอคคิช (Milton Rokeach) สรุปว่า ทศคติเป็นการผสมผสานหรือการจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ¹

เอ็ม อี ชอว์ และ ไอ เอ็ม ไรท์ (M.E. Shaw and I.M. Wright) ให้ความหมายของทศคติไว้ว่า หมายถึงความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดจนประสบการณ์ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในการตอบสนองสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเขาไปเกี่ยวข้อง²

นักจิตวิทยา เช่น เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ให้ความหมายของทศคติไว้ 2 อย่างคือ หมายถึงท่าทีที่แสดงออกทางจิตใจ และท่าทีที่แสดงออกทางกาย แต่ต่อมาความหมายดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจนหมายถึงเพียงภาวะความพร้อมของประสาทและจิตใจ ซึ่งแสดงออกทางร่างกายและจิตใจเท่านั้น³

¹ Milton Rokeach, Beliefs, Attitudes and Values (San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publisher, 1970), p.112.

² M.E. Shaw and I.M. Wright, Scale for the Measurement of Attitude (New York : McGraw-Hill, 1976), p.3.

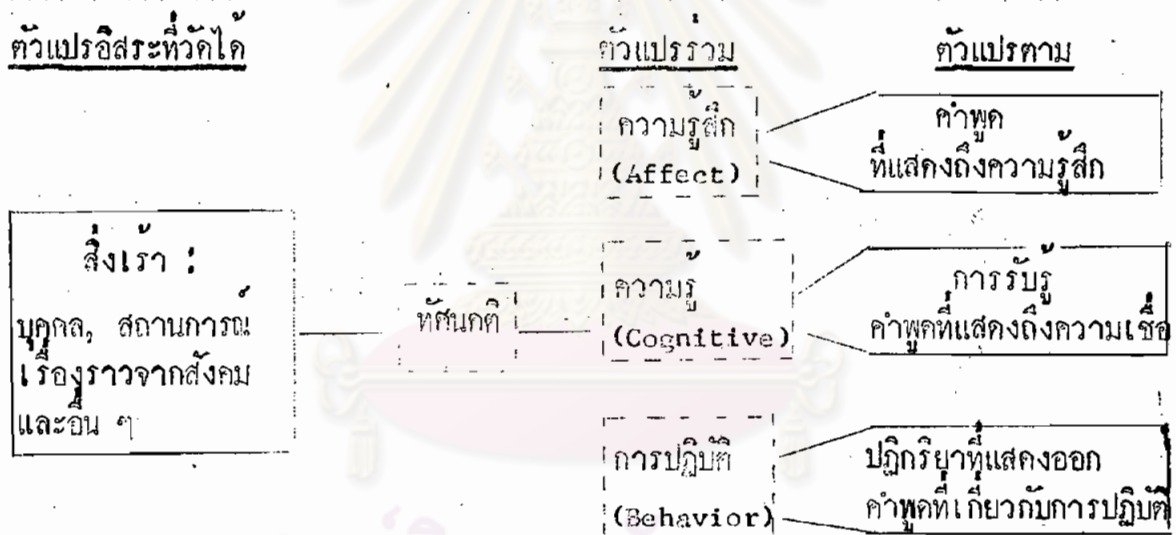
³ ไพบุลย์ อินทรวีชา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวัดทศคติ, หน่วยงานวิจัย สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ กทม., 2515 (โรเนียว)

จากคำจำกัดความของนักทฤษฎีที่ศึกษาเรื่อง "ทัศนคติ" ทั้งหลาย พอสรุปคำจำกัดความรวม ๆ ได้ดังนี้

"ทัศนคติเป็นความเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก" ¹ ซึ่งอาจเขียนเป็นแผนภูมิเพื่อแสดงภาพพจน์ให้เห็นชัดเจนขึ้น และเพื่อแสดงว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่วัดได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 องค์ประกอบของทัศนคติ ²

¹ Paul F. I. Secord and Carl W. Bachman, Social Psychology

(New York : McGraw-Hill Book Co., 1964), p.p.97-98.

² Harry C. Triandis, Attitude and Attitude Change (New York:

John Wiley & Sons, Inc., 1971), p.3.

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของทัศนคติมี 3 องค์ประกอบด้วยกันคือ

1. องค์ประกอบทางความคิดหรือความรู้และความเข้าใจ (Cognitive Component) ได้แก่ ความคิดซึ่งอาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งแตกต่างกันออกไป

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) ซึ่งเป็นตัวเรา "ความคิด" อีกต่อนึ่ง ที่หากบุคคลมีภาวะความรู้สึกดีหรือไม่ดี ขณะที่คิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ขณะคิดถึงรถยนต์ แต่ละคนอาจมีภาพพจน์เกี่ยวกับรถยนต์แตกต่างกันไป ความรู้สึกอาจเป็นความรู้สึกในคานบวก (Positive) หรือความรู้สึกในคานลบ (Negative) ก็ได้

3. องค์ประกอบทางคานพฤติกรรม (Behavioral Component) หากมีสิ่งเร้าที่เหมาะสมจะเกิดการปฏิบัติหรือปฏิกริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การซื้อรถยนต์ขับ เพราะในองค์ประกอบส่วนนี้มีแนวโน้มไปในทางปฏิบัติ ¹

แหล่งของทัศนคติ

แหล่งกำเนิดทัศนคติที่สำคัญมีดังนี้

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) คือประสบการณ์เฉพาะที่เกี่ยวกับทัศนคติที่เกิดขึ้น

¹ ผู้เขียนยึดถือตามความเห็นของผู้เขียนเองที่สอดคล้องกับ Paul E. I. Secord and Carl W. Backmen, Social Psychology (New York : McGraw-Hill Book Co., 1964), p.p.97-98.

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from Others) ที่ทัศนคติหลายอย่างของบุคคลเกิดขึ้นจากผลของการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

3. สิ่งที่เห็นรูปแบบ (Models) ที่ทัศนคติบางอย่างของเราถูกสร้างขึ้นจากการเลียนแบบจากคนอื่น โดยขั้นแรกเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่าง บุคคลจะสังเกตดูว่าบุคคลอื่นปฏิบัติอย่างไร ขั้นต่อไปบุคคลนั้นจะแปลความหมายของการปฏิบัตินั้นในรูปของความเชื่อที่ทัศนคติซึ่งมาจากการปฏิบัติของเขา

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ที่ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้น เนื่องจากสถาบัน เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา หน่วยงานต่าง ๆ ฯลฯ สถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและสิ่งช่วยสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างได้¹

ผลจากองค์ประกอบทางสังคมและบุคลิกภาพที่มีต่อทัศนคติ

จากที่กล่าวข้างต้นถึงการเกิดทัศนคติโดยพิจารณาถึงการเกิดของส่วนประกอบแต่ละส่วนประกอบของทัศนคติ แลถ้าเราจะมองทัศนคติโดยรวม ๆ โดยใช้ว่าส่วนประกอบทั้งสามส่วนประกอบนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีผลซึ่งกันและกัน องค์ประกอบที่เราจะต้องพิจารณาในการก่อให้เกิดทัศนคติอย่างรวมนั้นได้แก่องค์ประกอบทางด้าน

¹ ขอเขียนส่วนใหญ่นำมาจาก Harry C. Triandis, Attitude and Attitude Change, p.p.1-16; Marvin E. Shaw and I.M. Wright, Scale for the Measurement of Attitudes (New York : McGraw-Hill, 1976).

1. ตัวบุคคล (The Individual) ประสบการณ์ที่ได้จากการได้รับการเลี้ยงดูหรือฝึกอบรมเป็นเครื่องกำหนดบุคลิกภาพที่สำคัญของบุคคล แต่คนแต่ละคนย่อมมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ซึ่งบุคลิกภาพที่แตกต่างกันนี้จะมีผลทำให้ทัศนคติเหล่านั้นแตกต่างกันด้วย¹

จากการศึกษาของ แทรนคิส และ แทรนคิส (Triandis and Triandis) ได้สรุปว่า ไม่ว่าในสังคมใดก็ตามบุคคลยังไม่ได้รับความปลอดภัย (ไม่ว่าในทางใด) มากเท่าใด บุคคลนั้นจะมีอคติต่อสิ่งนั้นมากเท่านั้น

มีปัจจัยมากมายที่ก่อให้เกิดทัศนคติที่แตกต่างกัน เช่น ปัจจัยด้านสรีรวิทยา วัตถุ สังคม อายุ เพศ ฯลฯ ทัศนคติที่ต่างกันมักก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันออกไป

2. สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations)
การที่บุคคลหนึ่งจะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลอื่นหรือไม่และมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของบุคคลนั้น คือความเป็นที่น่าเชื่อถือ ความน่าสนใจและอำนาจคุณลักษณะที่สำคัญของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือความเหมือนกันของทัศนคติของบุคคลสองคน เมื่อบุคคลสองคนมีทัศนคติที่เหมือนกันและมีโอกาสที่จะมีปฏิกิริยาหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ความคิดของแต่ละคนจะเป็นสิ่งกำหนด (Reward) ให้อีกคนหนึ่งเพราะแต่ละคนจะเกิดความพอใจซึ่งกันและกัน เมื่อเหมือนกันย่อมจะมีผลต่อทัศนคติของแต่ละบุคคลด้วย²

¹ H.C. Triandis and L.M. Triandis, "A Cross-Cultural Study of Social Distance," Psychological Monographs 76(1962).

² H.C. Triandis, "Categories of Thought of Managers and Workers About Jobs and People in Industry," Journal of Applied Psychology 43(1959) : 338-344.

3. กลุ่ม (The Group) คนทุกคนย่อมมีกลุ่มที่ตนสังกัด กลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกหลายคน คนหนึ่งอาจเป็นสมาชิกได้หลายกลุ่ม และความผูกพันที่มีต่อกลุ่มทำให้ทัศนคติของบุคคลสามารถเปลี่ยนไปได้ตามการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของกลุ่ม

4. สื่อมวลชน (Mass Media) ในชีวิตมนุษย์ปัจจุบันมีความผูกพันกับสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก เป็นที่ยอมรับกันว่าสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจในการชักจูงโน้มน้าวจิตใจได้อย่างมาก หน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนประการหนึ่งที่ได้เห็นได้คือทำให้ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายละทิ้งความเชื่อ เปลี่ยนแปลงทัศนคติแบบเดิมหันมาด้วยความเชื่อทัศนคติ ค่านิยมสมัยใหม่ ¹

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี เช่น โดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากบุคคลอื่นหรือจากสื่อมวลชน ข่าวสารที่ผู้รับได้รับนั้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบด้านความคิด (Cognitive Component) เป็นที่เชื่อกันว่าถ้าส่วนประกอบด้านใดด้านหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านอื่นก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้เปลี่ยนแปลง ก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบด้านอารมณ์ (Affective Component) เปลี่ยนตามไปด้วย

¹ ขอเขียนส่วนนี้ขอสงวนโทษมาจาก Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society (Glencoe : Glencoe), 1958; Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization among Peasants : The Impact of Communication, p.p.1-341; Wilbur Schramm and Donald F. Roberts, eds. The Process and Effects of Mass Communication. (Urbana : University of Illinois Press, 1971).

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจจะเกิดจากการรับรู้ (Perception) ของบุคคล การเปลี่ยนแปลงการรับรู้เกิดได้จากองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น อิทธิพลจากการโฆษณา จากสื่อมวลชน จากบุคคลอื่น ๆ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจจะเกิดได้จากการเปลี่ยนแปลงด้านแรงกระตุ้น (Motivation) ในตัวบุคคลซึ่งโดยปกติแล้วข่าวสารใหม่และการรับรู้จะช่วยจูงใจให้บุคคลเปลี่ยนแปลงไปและในทางตรงกันข้าม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านแรงกระตุ้นให้บุคคลเปลี่ยนแปลงไป และในทางตรงกันข้าม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านแรงกระตุ้นของบุคคล การรับรู้ ก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วยรวมทั้งทัศนคติจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

นอกจากนี้ ทัศนคติอาจเปลี่ยนแปลงโดยวิธีการที่เรียกว่า การบำบัดทางจิตวิทยา (Psychotherapy) คือโดยหาวิธีการที่จะทำให้บุคคลมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการเกิดทัศนคตินั้น ๆ ซึ่งการทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในบุคคลนั้นอาจทำได้โดยการให้รางวัลหรือสิ่งตอบแทนที่นำมาซึ่งความพอใจ หรือโดยการสร้างสิ่งเร้าบางอย่างที่ก่อให้เกิดความกังวลใจ¹

ทัศนคติทางด้านอาหารและโภชนาการ

ทัศนคติทางด้านอาหารและโภชนาการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างความสำนึกทางด้านอาหารและโภชนาการ ดังได้ทราบแล้วว่ากระบวนการเรียนรู้ของบุคคลถูกสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมเข้ามามีผลกระทบและหล่อหลอมเขาไปในตัวมนุษย์ ก่อให้เกิดการรับรู้จากสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารที่มีต่อเนื่องตลอดเวลา

¹ ข้อเขียนส่วนใหญ่มาจาก W. J. McGuire, "Personality and Susceptibility," Theory and Research (Chicago : Rand McNally, 1958).

หากสิ่งเร้าที่มากกระทบเป็นเรื่องราวทางอาหารและโภชนาการ การรับรู้ของกระบวนการสื่อสารดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติของบุคคลในทางอาหารและโภชนาการขึ้น

กล่าวได้ว่า ทัศนคติทางอาหารและโภชนาการย่อมหมายถึง การสร้างความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อและนิสัยที่บุคคลแสดงออกเป็น เรื่องของอาหารและโภชนาการอันได้แก่

ก. ความคิดเห็น ความเชื่อและความรู้สึกเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการของหญิงมีครรภ์และหลังคลอด

ข. นิสัยการบริโภคอาหารและความเชื่อต่าง ๆ ในเรื่องของการรับประทานอาหาร

ค. ความคิดเห็น ความรู้สึกและความเชื่อเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการของทารกและเด็ก

ความสำนึก

เป็นที่ยอมรับกันทั้งในทางจิตวิทยาและสังคมศาสตร์ว่า ความสำนึก (Consciousness) มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า เรื่องของพฤติกรรมเลย ¹

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าเป็นการยากที่จะให้คำอธิบายอย่างแน่นอนลงไปได้ว่า ความสำนึกหรือที่ในทางจิตวิทยาเรียกว่า "จิตสำนึก" นี้คืออะไรกันแน่ เพียงแต่อธิบายแบบทั่ว ๆ ไปหรือกล่าวจำแนกออกไปได้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ของแต่ละนักวิชาการที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้เท่านั้น ²

¹ หลวงวิเชียร แพทยาคม, จิตวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505), หน้า 46.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงความสำคัญก็ยอมรับกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจ มีความสัมพันธ์กับระบบประสาทกลาง กล่าวคือเมื่อระบบประสาทกลางสร้างวิถีประสาทที่เกิดความซับซ้อนขึ้นเมื่อใด นั่นย่อมหมายความว่าความสำคัญ จึงมักเข้าใจว่าความสำคัญเป็นความรู้สำนึกตัวหรือรู้สึกมีสติ การที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นปกติ สามารถทำกิจการต่าง ๆ ได้ควยดีจากการที่มันสมองส่วนสูงเป็นศูนย์กลางบังคับบัญชาปฏิบัติงานควยดี ยิ่งกว่านั้นยังต้องอาศัยความรู้สำนึกตัวที่เรียกว่า ความสำนึกนี้ เป็นเครื่องมือบังคับบัญชาให้มนุษย์ทำงานได้ถูกต้องควยความมีสติ หากปราศจากความสำนึกนี้เสียแล้วร่างกายก็จะไม่สามารถทำกิจการไปควยดี สมคังมุ่งหมายไว้¹

จริงอยู่ความสำคัญแม้ไม่มีตัวตน แต่ผู้รู้ในเรื่องนี้โดยทั่วไปก็ได้ให้ความสำคัญว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์และสัตว์จะต้องมีอยู่เสมอขาดเสียมิได้ โดยเฉพาะในทางสังคมศาสตร์มีผู้รู้ในเรื่องนี้เคยได้กล่าวไว้ว่า ความสำนึกนี้เป็นสมบัติที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ แต่สามารถพัฒนาและอบรมกล่อมเกลาได้ควยกระบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรมหรือผ่านกระบวนการเรียนรู้²

มีผู้ให้ความหมายของความสำนึก (Consciousness) ไว้แตกต่างกันคังนี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² สมบูรณ์ สุขสำราญ, "ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกตั้ง," การเมืองและสังคม พิมพ์เพิ่มเติมครั้งที่ 2, ประจวบ นันทิยะกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หน้า 119.

เค คอฟฟา (K. Koffa) ให้ความหมายไว้ว่า ความสำนึกคือสภาวะจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึกและความปรารถนาต่าง ๆ ความสำนึกจึงเกิดจากการรับรู้ที่มีความหมาย เหมือนกับคำว่า การรู้ตัว (Awareness)¹

มาร์ติน ฟิชเบิน และเบอแตรัม เรน (Martin Fishbein and Bertram Rairn) ได้นิยามความสำนึกนี้ให้กว้างออกไปจาก คอฟฟา อีกมาก โดยเห็นพ้องตรงกันว่า ความสำนึกเป็นความรู้ที่รับรู้โดยง่ายนิวเป็นที่สุด สืบเนื่องมาจากการได้รับความรู้แล้วจึงแสดงออกมาเป็นความคิดเห็นในเชิงที่เห็นควยหรือไม่เห็นควย ชอบหรือไม่ชอบควย เหตุนี้เอง ความสำนึกจึงได้มาจากทัศนคติที่เป็นการประเมินค่าและขึ้นอยู่กับอารมณ์เป็นสำคัญ²

หลังจากมาร์ติน และเบอแตรัม, แจ็ค เบรทน์ และ เอ อาร์ โคเฮน (Martin and Bertram, Jack Brehn and A. R. Cohen) ได้พิจารณาความสำนึกในรูปที่เป็นรูปธรรมว่า ความสำนึกนั้นยอมประกอบควยสองส่วนคือ ส่วนที่เรียกว่าเป็นความเห็น (Opinion) และส่วนที่เรียกว่าเป็นการประเมินค่า (Evaluation)³

¹ K. Koffa, "Consciousness," Encyclopedia of the Social Science 3-4(1948), p. 212.

² Martin Fisher and Bertram Rairn, "The A. B. Scale An Operational Definition of Belief and Attitude," Human Relations (February, 1962) : 35-44.

³ Jack Brehn and A. R. Cohen, Explorations in Cognitive Dissonance (New York : Wiley & Sons, 1961), p. 17.

ที่โธคอร์ นิวคอมบ และราฟท์ เทอร์เนอร์ และฟิลิป คอนเวิร์ส (Theodore Newcomb and Ralph Turner and Phillip Converse) ว่าคุณสำนึกเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกที่เกิดจากความรู้อย่างสะสมไว้ทั้งในทางบวกและทางลบ เป็นสิ่งสะท้อนถึงความศรัทธา เริ่มแรกทีมนักวิจัยได้รับมาจากสิ่งที่เรียกว่าประสบการณ์ตนเอง¹

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ได้ให้ความเห็นว่าความสำนึกนี้เป็นวิถีจิตชนิดหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์จากความไม่สำนึกมาเป็นความสำนึก²

โรเบิร์ต อี เลน (Robert E. Lane) ให้ความหมายของความสำนึกว่าความสำนึกไม่ได้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับความรู้หรือความสนใจหรือการติดตามข่าวสาร³

โรเบิร์ต ดี เฮส และจูดิท วิ ทอร์นีย์ (Robert D. Hess and Judith V. Thorney) - ต่างเห็นพ้องกันว่าความสำนึกเป็นสิ่งที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จากการที่บุคคลเข้าไปอาศัยอยู่บนเป็นระบบที่ให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล และกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้จะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิตของบุคคลอีกด้วย⁴

¹ Theodore Newcomb, Ralph Turner and Phillip Converse, Social Psychology (London : Roultdge and Kagan Raul, 1966), pp. 41 - 42.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

³ ประยุกต์จาก Robert E. Lane, Political Thinking and Consciousness (Chicago : Markham Publishing, 1969), p.312.

⁴ Robert D. Hess and Judith V. Thorney, The Development of Political Attitude in Children (Chicago : Aldine, 1967), p.6.

นักวิชาการไทยที่ได้ศึกษาเรื่องนี้เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของท่าน คือ พรศักดิ์ เก่งแก้ว ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ไว้อย่างกว้างขวางและครอบคลุมที่สุดว่า ความสัมพันธ์เป็นผลที่ไ้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่ไ้มาจาก ความสนใจ (Interest) ความเห็น (Opinion) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งความแตกต่างของสิ่งเหล่านี้อยู่ที่ระดับความรู้สึกเป็นสำคัญ¹

จากค่านิยมของความสัมพันธ์ทั้งโลกลาข้างต้น อาจสรุปไ้ได้ว่า ความสัมพันธ์เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้นและมีความสัมพันธ์กันระหว่างประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น และประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นความสัมพันธ์

องค์ประกอบของความสำนึก

ความสำนึกมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ดังนี้คือ

1. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรับรู้หรือการเกิดความรู้ของความสัมพันธ์เป็นหลัก เช่น การรับรู้ (Perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect) เป็นต้น

2. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affection) เป็นส่วนประกอบทางอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็่็นสิ่งกระตุ้น "ความคิด" อีกค่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรูสึกทางใจของความสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในคานวาทหรือลบบ เป็นต้น

1

Pornsak Phongphaew, "The Political Culture and Personality of Laotian Political Bureaucratic, Elite," Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Okahoma, 1976.

3. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางค่านิยมปฏิบัติหรือการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิบัติยากสองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน¹

ความสำนึกทางค่านิยมอาหารและโภชนาการ

ความสำนึกทางค่านิยมอาหารและโภชนาการ เป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทัศนคติ ค่านิยมและความเห็นที่เกิดจากผลของการประเมินค่าความสำคัญค่านิยมอาหารและโภชนาการที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ อันประกอบด้วย ความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ ความสำนึกทางค่านิยมอาหารและโภชนาการจึงเป็นผลส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ ทั้งในด้านส่งเสริมหรือไม่ส่งเสริมหรือนิ่งเฉยต่อข่าวสารหรือเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ

ผู้ที่มีความสำนึกทางค่านิยมอาหารและโภชนาการ ควรจะมีลักษณะดังนี้

- ก. จะต้องมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องอาหารและโภชนาการ
- ข. จะต้องมีความเห็นที่ถูกต้องไม่ว่าในทางบวกหรือลบในเรื่องเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการ

✓ จากกระบวนการเรียนรู้จะเห็นได้ว่า มีความสำคัญอย่างมากต่อความรู้และความเข้าใจทางค่านิยมอาหารและโภชนาการ ความรู้และความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความสำนึกในค่านิยมอาหารและโภชนาการ ซึ่งสามารถจะศึกษาได้จากอุปนิสัยในเรื่องนี้ ความรู้สึก ความเชื่อและความคิดเห็นของบุคคลในด้านบริโภคนิสัยต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้-มีสถาบัน

11/11/74

¹ หลวงวิเชียรแพทยาคม, จิตวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 49. 2505

ต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน เป็นต้น ที่เป็น
 เครื่องกำหนด และในบรรดาองค์ประกอบเหล่านี้สื่อมวลชนนับว่ามีความบทบาทอย่างมากใน
 การให้การเรียนรู้และโน้มน้าวหรือชักจูง และก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจต่าง ๆ
 ในเรื่องของอาหารและโภชนาการ เพื่อที่บุคคลจะสะสมเป็นประสบการณ์ก่อให้เกิดความ
 เชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็นต่าง ๆ อันเป็นการก่อให้เกิดความสำนึกทางด้านอาหารและ
 โภชนาการขั้นในที่สุด

ที่มาของการเปิดรับสื่อมวลชน

ความสนใจในการศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)
 เริ่มจากการพิจารณาถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีผลต่อการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงสังคม
 ในระดับส่วนรวม โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา กล่าวคือสื่อมวลชนจะเป็นเครื่องมือ
 ที่มีอำนาจในการโน้มน้าวจิตใจ (Persuasive Power) อย่างมาก ซึ่งจะทำให้ประชาชน
 ในประเทศกำลังพัฒนาจะตั้งความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมแบบดั้งเดิม หันมารับเอาความ
 เชื่อ ทศนคติ และค่านิยมสมัยใหม่ตามแบบอย่างประเทศที่พัฒนาแล้ว¹

ในระยะเริ่มแรก ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนนี้
 คาเนียด เลอร์เนอร์ นักสังคมวิทยาผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาสาขา
 สื่อสารมวลชนระหว่างประเทศ เป็นผู้ทำการบุกเบิกศึกษาในเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนนี้
 จากการรวบรวมข้อมูลที่สำรวจได้ในแถบตะวันออกกลาง เมื่อปี ค.ศ. 1950 ประเทศที่
 เลอร์เนอร์ทำการสำรวจคือ อียิปต์ อิหร่าน จอร์แดน ตุรกี ซีเรียและเลบานอน

¹ สรุปความคิดเห็นจาก Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society, 56-60; Frederick W. Frey, "Communication and Development," pp. 100-400.

ขณะที่เลอว์เนอร์ ทำการสำรวจนั้น เขายังไม่มีแนวความคิดที่แน่นอนเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศเลย ทฤษฎีในเรื่องนี้เขาเพิ่งจะมาค้นพบเมื่อภายหลังจากการสำรวจโคโลเซอัสสิ้นไปแล้ว 8 ปี

ในการวิจัยครั้งนั้น เลอว์เนอร์ มีความคิดเห็นว่า สังคมของมนุษย์มีการพัฒนาจากระยะเริ่มแรกของสังคมโบราณ (Traditional Society) กอนแล้วมาจนสังคมคิงดอม เขาสู่อสังคมหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างสังคมโบราณกับสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเขาเรียกว่ายุคสังคมของการเปลี่ยนรูป (Transitional Society) ภายหลังเมื่อมาจนจากสังคมนี้แล้วก็จะเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern Society)

หลังจากที่เลอว์เนอร์ ได้อธิบายถึงการพิจารณาสังคมของมนุษย์ตามความคิดเห็นของเขาแล้ว เขาก็ได้นำเอากระบวนการสื่อสาร เขามาเกี่ยวข้องกับโดยวิธีให้หาระบบการสื่อสารในสังคมโบราณนั้นเป็นแบบการติดต่อโดยอาศัยปากเปล่า (Oral Communication) ไม่มีตัวกลางหรือสื่อในการแพร่ข่าวสารไป เพราะการแลกเปลี่ยนข่าวสารในสมัยนั้น ยังจำกัดอยู่เฉพาะภายในกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เนื้อหาข่าวสารส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับความประพฤติของสมาชิกภายในกลุ่มและผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารมักเป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมสูง

ส่วนระบบสังคมสมัยใหม่นั้น การสื่อสารจะต่องอาศัยระบบเชื่อมโยง (Mediated Systems) การแลกเปลี่ยนข่าวสารจึงขยายขอบเขตกว้างขวางคลุมไปถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ที่ยังกระจัดกระจายกันอยู่ และเนื้อหาข่าวสารมักเป็นการ รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกกลุ่มชนและผู้ทำหน้าที่โดยตรงกับการสื่อสารมักเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรม และมีความชำนาญงานคานนี้โดยตรง

จากนั้นเลอเนอร์ นำหลักการเกี่ยวกับระบบการสื่อสารในสังคมของมนุษย์
ดั่งใดกล่าวนำ มาใช้กับขั้นตอนการพัฒนาการสื่อสารว่าเริ่มจากปากเปล่าในสังคม
โบราณแล้วนำไปสู่ระบบแบบใช้สื่อในสังคมสมัยใหม่ เหตุนี้การพัฒนาการระบบสังคมจึงต้องพัฒนา
ระบบการสื่อสารด้วย

ดังนั้นระบบการสื่อสารจึงเป็นเครื่องชี้และเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
ในระบบสังคมใหญ่ นอกจากนี้ เลอเนอร์ยังได้เสนอแนวความคิดในการพัฒนาระบบ
การสื่อสาร โดยพิจารณาถึงการพัฒนาการสื่อสารมวลชนเพื่อเป็นเครื่องวัด

สำหรับการพัฒนาวิธีการสำหรับใช้ในการวัดการพัฒนาของระบบสื่อสารมวลชนนี้
เลอเนอร์ได้นำมาจากอัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายของหนังสือพิมพ์
และจำนวนผู้นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 1,000 คน ปัจจุบันดังกล่าวนี้รวมกันเป็นกรณีรวม
ในการวัดสิ่งที่เลอเนอร์เรียกว่า การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure)
ซึ่งเหตุผลที่เลอเนอร์กำหนดไว้เช่นนี้เพราะเลอเนอร์ให้นิยามคำว่าสื่อมวลชนไว้ว่า
หมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ และภาพยนตร์ เท่านั้น ซึ่งอาจเหมาะสมสำหรับสภาพสื่อมวลชน
ในตะวันออกกลางในช่วงเวลาที่เลอเนอร์ได้ทำการวิจัย

หลังจากการศึกษาของเลอเนอร์ นักวิจัยรุ่นต่อมาได้ปรับปรุงวิธีการวัดการเปิด
รับสื่อมวลชน ให้เหมาะสมตามกาลสมัยจนกระทั่งสมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับ เช่น คอยแมน
(Deutschman) ได้สร้างดัชนีการวัดโอกาสในการเปิดรับสื่อมวลชนขึ้น ประกอบด้วย
การเป็นเจ้าของวิทยุ การรับฟังวิทยุและภาพยนตร์ ในช่วงเวลาหกเดือนสุดท้าย การซื้อ
หนังสือพิมพ์เป็นประจำหรือชั่วคราว การมีหนังสือในบาน เป็นต้น¹

1

P. J. Deutschman, "The Mass Media in an Underdeveloped Villages," Journalism Quarterly, 40 (1963): pp. 23-25.

ความหมายและคำจำกัดความของการเปิดรับสื่อมวลชน

มีนักวิชาการให้ความหมายของการเปิดรับสื่อมวลชนไว้ดังนี้

เตอร์เนอร์ ให้คำจำกัดความว่าการเปิดรับสื่อมวลชน หมายถึง อัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์ และจำนวนผู้ที่นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 1,000 คน¹

คอยธแมน (Deutschman) ว่า การเปิดรับสื่อมวลชนสามารถวัดได้จากโอกาสที่บุคคลจะเปิดรับสื่อมวลชนซึ่งประกอบขึ้นจากการเป็นเจ้าของวิทยุและการดูภาพยนตร์ ในช่วงเวลาหกเดือน การซื้อหนังสือพิมพ์เป็นประจำหรือชั่วคราว ตลอดจนมีหนังสือพิมพ์ในบ้าน²

โรเจอร์และสเวนนิ่ง (Rogers and Svenning) ขยายแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนให้กว้างขวางออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่า สื่อมวลชนนั้นคลุมถึงสื่อห้าประเภท คือหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสารและโทรทัศน์ เหตุนี้ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสองจึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปี และอื่น ๆ³

1

Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society, pp.56-60.

2

P.J. Deutschman, "The Mass Media in an Underdeveloped

Villages," Journalism Quarterly 40, (1963) : pp.23-25.

3

Everett M. Rogers with Lynne Svenning, Modernization among Peasant : The Impact of Communication (New York : Holt, Rinebert and Winston, 1969), pp. 3-346.

คาร์เตอร์ และเซปัลเวดา (Carter and Sepulveda) มีความเห็นว่า การเปิดรับสื่อมวลชนต้องวัดจากการความเกี่ยวข้องของพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อมวลชน ที่เปิดรับสื่อประเภทหนึ่งแล้วย่อมจะเปิดรับสื่ออื่น ๆ อีกด้วย เช่น ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์มักจะ ฟังวิทยุหรือดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ด้วย ¹

เฟรย์ (Frey) ได้นำความเห็นของคาร์เตอร์และเซปัลเวดาในเรื่องการเปิดรับ สื่อมวลชนมาจัดเรียงลำดับจากสูงไปหาค่า เพื่อนำมาอธิบายกับคำว่าทัศนคติ ความ การเปิดรับ สื่อมวลชนว่าบุคคลทั่วไปส่วนมากจะเปิดรับสื่อมวลชน เช่นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุและ ภาพยนตร์ เรียงลำดับกันไปจากชั้นสูงไปหาชั้นต่ำ เหตุนี้การเปิดรับสื่อมวลชนจึงควรพิจารณา ในสิ่งเหล่านี้ ²

แมคเลอด รัช และไฟรเคอริค (McLeod, Rush and Friederich) มีความเห็นว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนึ่งแล้วไม่จำเป็นต้องเปิดรับสื่อมวลชนอีกประเภท หนึ่งด้วย เช่นผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์จึงอาจไม่รับฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ได้ ³

¹ Roy E. Carter and Sepulveda, "Some Patterns of Mass Media Use in Santiago de Chile," Journalism Quarterly (1969) : 216-224.

² Frederich W. Frey, The Mass Media and Rural Development in Turkey, Cambridge Mass : M.I.T., Center for International Studies, Rural Development Research Report 3, .1966.

³ McLeod, Rush and Friederich, "The Mass Media and Political Information in Quito, Equador, Public Quarterly 32, 1968-1969 : 575-587.

ในศัพทานุกรมสื่อมวลชน ซึ่งเรียบเรียงโดยคณาจารย์แผนกสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวถึงการเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) ว่าเป็นศัพท์ที่แพร่หลายมากในวงการวิจัยสื่อสารมวลชน หมายถึงขอบเขตที่ประชาชนหรือมวลชนทั่วไปเปิดรับสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และการฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์และภาพยนตร์

หากจะตีความโดยเคร่งครัดแล้ว การเปิดรับสื่อมวลชนนั้นน่าจะบ่งบอกเฉพาะประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ประชาชน อ่าน ฟัง หรือ ดู

จากความหมายของคำว่า เปิดรับสื่อมวลชน ของผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ที่กล่าวอ้างข้างต้น จึงอาจสรุปความหมายได้ว่า การเปิดรับสื่อมวลชนคือขอบเขตหรือเฉพาะประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ประชาชนทั่วไปอ่าน ฟัง หรือ ดู ซึ่งในทางการวิจัยสื่อสารมวลชน มุ่งใช้ตัวแปรที่บ่งบอกประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ประชาชนอ่าน ฟัง หรือ ดู เท่านั้นมิได้บ่งบอกถึงลักษณะเนื้อหาของข่าวสารในสื่อมวลชนแต่ละประเภทไว้

รูปแบบของการเปิดรับสื่อมวลชน

จากความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า การเปิดรับสื่อมวลชน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หากจะประมวลจัดเป็นรูปแบบของการเปิดรับสื่อมวลชนแล้วอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. สันนิษฐาน, บรรณาธิการ, ศัพทานุกรมสื่อสารมวลชน, เรียบเรียงโดยคณาจารย์ แผนกสื่อสารมวลชน, แผนกสื่อสารมวลชนและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ม.ป.พ.), 2520, หน้า 59-60.

1. ขอบเขตหรือประเภทเฉพาะของสื่อมวลชนต่าง ๆ แบบรวมกลุ่ม (Centripetal Effect) คือความเข้าชนหรือความเกี่ยวกันของสื่อมวลชนที่ประชาชนหรือมวลชนทั่วไปทำการเปิดรับ กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อประเภทหนึ่งมักจะเปิดรับสื่อประเภทอื่นด้วย เช่น คนที่อ่านหนังสือพิมพ์มักจะฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ด้วย ดังที่ เดอร์เนอร์, คาร์เตอร์ และเวฟด์เวคา คนพบจากการวิจัยของเขาที่ตะวันออกเฉียงและซิดี ตามลำดับ

2. ขอบเขตหรือเฉพาะประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ แบบเรียงตามขั้นบันได (Cumulative Pattern) ซึ่งมีลักษณะคล้ายแบบรวมกลุ่มเพียงแต่เพิ่มเติมขึ้น คือ การเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภทสามารถจัดเรียงกันเป็นลำดับขั้นเหมือนขั้นบันได โดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์แบบกัทแมน (Guttman Scalogram Analysis) ซึ่งสามารถจะแสดงให้เห็นได้ว่าประชาชนส่วนมากมักเปิดรับสื่อประเภทต่อไปนี้ (เรียงตามลำดับขั้นจากสูงไปต่ำ) อาทิ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์และวิทยุ ดังที่ คอยซ์แมน, เฟรย์ คนพบจากการวิจัยของเขาที่โคลัมเบีย ทูร์กี ตามลำดับ

3. ขอบเขตหรือเฉพาะประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ แบบกระจัดกระจาย (Orthogonal) มีลักษณะตรงข้ามกันกับแบบรวมกลุ่ม คือ การเปิดรับสื่อมวลชนแต่ละประเภทไม่จำเป็นต้องมีหรือความเกี่ยวกัน กล่าวคือ การเปิดรับสื่อมวลชนประเภทหนึ่งไม่จำเป็นจะคงเกี่ยวของหรือขึ้นอยู่กับ การเปิดรับสื่อมวลชนอื่น เช่น ผู้ที่อ่านหนังสือพิมพ์อาจไม่รับฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์ก็เป็นได้ ดังที่ แมคคลีค, รัช และไฟร์เคอริค, แมคเนลลีย์ และโมลีน่า คนพบจากการวิจัยของเขาที่โคโลราโด ดิมาและแปร์รู ตามลำดับ¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-63.

จากรูปแบบของการเปิดรับสื่อมวลชนที่มีข้อสังเกตได้ว่ารูปแบบการเปิดรับสื่อมวลชนแบบรวมกลุ่มกันมักค้นพบได้จากการวิจัยทั้งในระดับเมืองและชนบท ส่วนแบบเรียงตามชั้นบันไดมักค้นพบได้จากการวิจัยในระดับชนบท ส่วนแบบกระจัดกระจายนั้นค้นพบจากการวิจัยในเมืองใหญ่

เกณฑ์ในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชน

การเปิดรับสื่อมวลชนมุ่งเฉพาะเป็นตัวแปรในการบ่งบอกขอบเขตหรือเฉพาะประเภทของสื่อมวลชนถึงประชาชนหรือมวลชนทั่วไปอ่าน รัับฟัง หรือดู หาได้บอกถึงเนื้อหาข่าวสารในสื่อมวลชนแต่ละประเภทเอาไว้

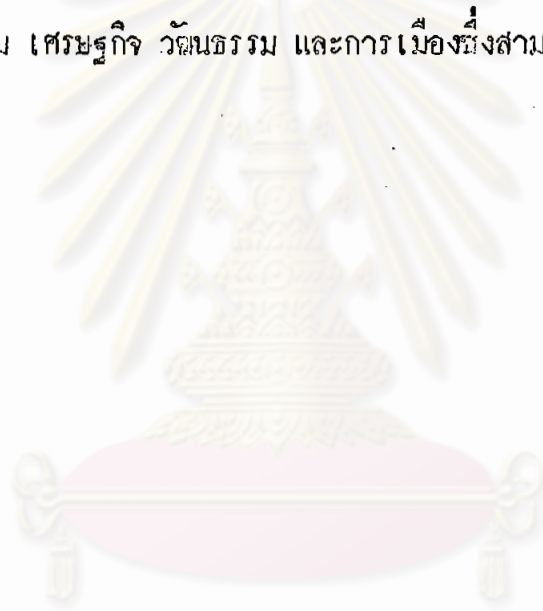
นอกจากนี้การที่รูปแบบของการเปิดรับสื่อมวลชนมีความแตกต่างในแต่ละท้องถิ่นและแต่ละกลุ่ม เหตุนี้จึงทำให้หลักเกณฑ์ที่จะใช้วัดแตกต่างกันไปตามเหตุผลและแนวความคิดของผู้ที่สนใจในเรื่องนี้จะนำมาอ้างจึงหาข้อยุติไม่ได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากประเทศแถบตะวันออกกลาง เลอร์เนอร์ได้สังเกตพบว่า ". . . ระบบสื่อสารเป็นทั้งเครื่องชี้ (Index) และตัวแทน (Agent) ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งหมด. . ." ¹ จากข้อสังเกตดังกล่าว ทำการสรุปได้ว่า คือการพัฒนาระบบการสื่อสารถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบสังคมส่วนรวมทั้งหมด และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในสังคมด้วย ได้แก่ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม. และวัฒนธรรม

1

Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society, p.56-60.

ดังนั้น เดอร์เนอร์ จึงกำหนดตัวแปรขึ้นในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน (Causal Relationship) ขึ้นสี่ตัวแปร คือ การขยายตัวของสังคมนคร (Urbanization) การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) ระดับการรู้หนังสือ (Literacy) และการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and Economic Participation) โดยให้องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกโดยมีระบบสื่อสารมวลชนเป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งหมายความว่าไควระบบสื่อสารมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อความก้าวหน้าไปกับระบบสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองซึ่งสามารถอธิบายเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

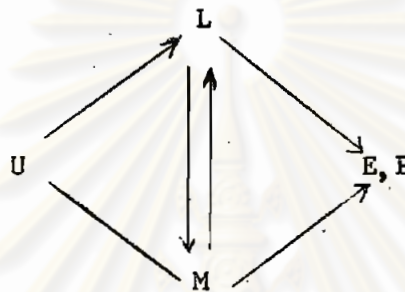

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4

รูปแบบเบื้องต้นตามความคิดของเลอเนอร์เกี่ยวกับทิศทางของระบบสื่อสาร-
มวลชนในการพัฒนาสังคม

U = Urbanization

L = Literacy

M = Mass Media Exposure

P = Political and Economic Participation

จากแผนภาพข้างต้นเพื่อสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาจะเริ่มขึ้นเมื่อกลุ่มชนอพยพเคลื่อนย้ายจากท้องถื่นชนบทเขาไปยังท้องถื่นในเมือง เมื่อประชาชนรวมตัวกันมากขึ้นในเขตนคร จะช่วยให้ระบบการศึกษาขยายตัวกว้างขวางออกไป ทำให้ระดับการรู้หนังสือและการศึกษาขยายตัวแพร่หลายออกไป เมื่อคนรู้หนังสือมากขึ้นก็จะมีโอกาสสรับทราบข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชนมากตามไปด้วย ¹

1

Daniel Lerner, "Toward a Communication Theory of Modernization," in Communication and Political Development, ed., Lucian W. Pye (Princeton : Princeton University, 1963), p.342.

การบริหารข่าวสารนี้เองจะช่วยให้ความรู้ความเข้าใจของประชาชนไปค้ำยันในตัว นอกจากนั้น สื่อมวลชนจะช่วยกระตุ้นให้คนสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่

ต่อมา โรเจอร์ส (Rogers) ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง การเปิดรับสื่อมวลชนกับตัวแปรอื่นที่เขาเห็นว่าเป็นการทำให้บุคคลมีคุณลักษณะของคนสมัยใหม่ขึ้น เช่น ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ (Innovativeness) พลังกระตุ้นให้ประสบความสำเร็จ (Achievement Motivation) จากนั้น โรเจอร์ส ได้จำแนกตัวแปรต่าง ๆ ออกเป็น ตัวแปรต้น (Antecedents) ตัวแปรกลาง (Intervening) และตัวแปรผล (Consequences) แล้วกำหนดเป็น กระบวนทัศน์ (Paradigm) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องขึ้น¹ และสรุปแนวความคิดของเขาได้ดังนี้ว่า การรู้หนังสือ การเปิดรับสื่อมวลชน และการติดต่อกับสังคมภายนอกมีถึงถือเป็นตัวแปรต้นนั้นต่างมีส่วนช่วยให้บุคคลที่ยังล้าหลังได้มีโอกาสเผชิญกับแนวความคิดและสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภายนอกสังคมของตนเอง

สำหรับกระบวนทัศน์ของโรเจอร์ ที่บอกถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ อาจแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

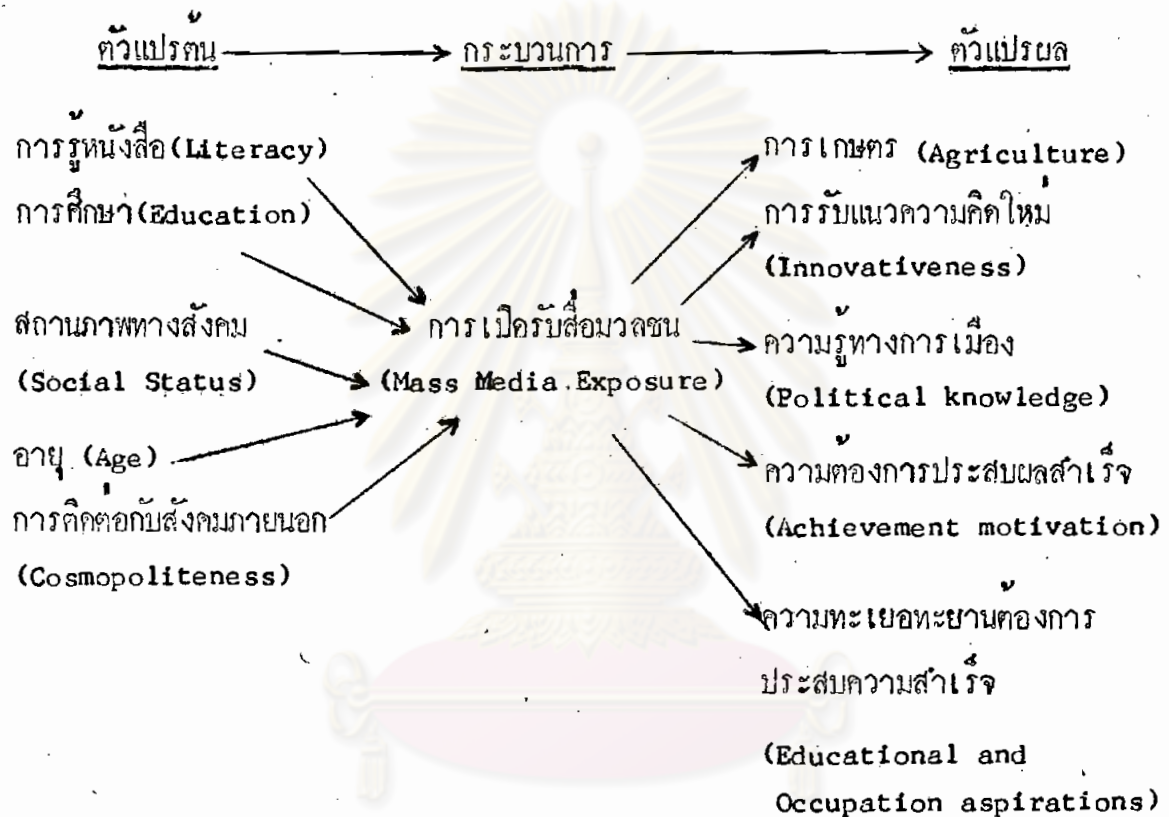
1

Rogers with Lynne Svenning, Modernization Among Peasants:

The Impact of Communication, p.50:

แผนภาพที่ 5¹

แสดงกระบวนการที่ การเปิดรับสื่อมวลชนของโรเจอร์ส

อย่างไรก็ตามแม่เหล็กเกณฑ์ในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนจะแตกต่างกันตามนา
 ทศณะของผู้ให้ความสนใจแต่ละท่านจะมุ่งพิจารณาต่างกัน แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่หลักเกณฑ์การวัดที่
 เน้นความสำคัญของสื่อมวลชนเป็นสำคัญประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือเน้นที่อำนาจ
 ในการจูงใจให้บุคคลมีคุณลักษณะเป็นคนทันสมัยเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของการพัฒนาประเทศให้
 สำเร็จดูลงไปด้วยดี กล่าวคือ สื่อมวลชนมีประโยชน์อย่างมากในการเผยแพร่ข่าวสารและ

1

Ibid., p. 102.

เสริมสร้างทักษะและความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนให้เห็นความสำคัญของแนวความคิดใหม่ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่การพัฒนาส่วนต่าง ๆ ในสังคมหรือประเทศ และเกิดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาอีกด้วย¹

ดังนั้น เมื่อได้ทราบถึงความหมายหรือคำจำกัดความรูปแบบและหลักเกณฑ์การวัดการเปิดรับสื่อมวลชนแล้ว จึงสามารถสรุปแนวทางของการเปิดรับสื่อมวลชนได้ว่า

1. การเปิดรับสื่อมวลชนนั้นพิจารณาจากการใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยทางสื่อมวลชนนั้น โดยมุ่งใช้เป็นตัวแปรที่บ่งบอกประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ประชาชนอ่าน รับฟัง หรือดู

2. หากจัดประเภทของการเปิดรับสื่อมวลชนแล้ว สามารถแบ่งแยกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

- 2.1. แบบรวมกลุ่ม
- 2.2. แบบเรียงตามชั้นบันได
- 2.3. แบบกระจัดกระจาย

---

¹ โปรดดูเพิ่มเติมได้ใน Marion R. Brown, "Communication and Agricultural Development : A Field Experiment," Journalism Quarterly 67 (1970): 34.- 725 ; Theodore W. Schuttz, Transforming Traditional Agriculture (New Haven Connecticut : Yale University Press, 1964); James N. Mosel, "Communication Patterns and Political Socialization in Transitional Thailand," in Communications and Political Development (ed.) Lucian W. Pye (Princeton : Princeton University Press, 1963), pp. 184-228.

3. หลักเกณฑ์ในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนโดยทั่วไปแล้วต้องคำนึงถึง

3.1 ความสำคัญของสื่อมวลชนแต่ละประเภทในการเผยแพร่ข่าวสาร

3.2 อำนาจในการชักจูงหรือโน้มน้าวให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของแนวทางการพัฒนาส่วนต่าง ๆ ในสังคมหรือประเทศ

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงนำมาเพื่อประโยชน์ในการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ และเพื่อให้ผลงานวิจัยสมบูรณ์ถูกต้อง ครบคลุม และเที่ยงตรงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยได้ปรับปรุงแนวความคิดข้างต้นมาประยุกต์เป็นมาตราในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนดังนี้คือ

1. อาศัยการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนจากตัวแปรที่บ่งบอกประเภทของสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ประชาชนอ่าน รัับฟัง หรือดู เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ โดยวิเคราะห์จากการเป็นเจ้าของสื่อและความถี่ของการอ่าน ฟัง หรือดู

2. การเปิดรับสื่อมวลชนตามรูปแบบของการรวมกลุ่ม เรียงตามชั้นบันได และการกระจัดกระจาย

3. อำนาจในการชักจูงใจให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมวิเคราะห์จากความสนใจหรือการติดตามรายการหรือข่าวสารการแสดงความคิดเห็น พูดหรืออภิปราย หรือนำข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชนมาใช้ประโยชน์

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับรู้ความเข้าใจทางค่านอาหารและโภชนาการ

ผลการวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้วและผู้เขียนนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้รวบรวมได้ดังนี้

องค์การอนามัยโลกได้จัดประชุมสมัชชาที่ 10 ประจำปี พ.ศ. 2502 เพื่อทำการรณรงค์ต่อต้านความหิวโหย ผลสรุปข้อหนึ่งกล่าวว่าการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารและขั้นมูลฐาน

ของการรณรงค์ต่อต้านความหิวโหย ตลอดจนแก้ไขปัญหภาวะโภชนาการไม่สมส่วน ให้ลดน้อยลงไปในอันต้องอาศัยการให้การศึกษา ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องดังกล่าวนี้¹

ซีซิลี วิลเลียมส์ (Cecily Williams) เขียนบทความลงในหนังสือทางการแพทย์ เมื่อปี พ.ศ. 2476 สรุปได้ว่า การที่ยังปรากฏว่ามีเด็กที่เป็นโรคขาดโปรตีนและแคลอรี ปรากฏอยู่ในประเทศคอยพัฒนาต่าง ๆ อยู่ ซึ่งแม่เด็กจะถูกเลี้ยงดูนมแม่แล้วก็ตาม เนื่องมาจากการขาดความรู้ทางโภชนาการที่แท้จริงของแม่ จากการหยุดให้นมหลังจากหยานนมแล้ว 1-3 ปี และการได้รับปริมาณโปรตีนไม่เพียงพอหรือได้รับในคุณภาพต่ำเป็นสำคัญ ตลอดจนเด็กวัยก่อนเรียน และโรคขาดอาหารอื่น ๆ เช่น โรคขาดวิตามิน เอ. โรคโลหิตจาง เป็นต้น ดังที่มีนักวิชาการหรือผู้รู้ในเรื่องนี้ได้แสดงความเห็นห่วงใยในปัญหาที่มากจนได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นทั่วโลก การเคลื่อนไหวดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

ซีซิลี วิลเลียมส์ ได้เขียนบทความลงในหนังสือทางการแพทย์ เมื่อปี พ.ศ. 2476 สรุปได้ว่า การที่ยังปรากฏว่ามีเด็กที่เป็นโรคขาดโปรตีนและแคลอรี ปรากฏอยู่ในประเทศคอยพัฒนาต่าง ๆ อยู่ ซึ่งแม่เด็กจะถูกเลี้ยงดูนมแม่แล้วก็ตาม เนื่องมาจากการขาดความรู้ทางโภชนาการที่แท้จริงของแม่จากการหยุดให้นมหลังจากหยานนมแล้ว 1-3 ปี และการได้รับปริมาณโปรตีนไม่เพียงพอหรือได้รับในคุณภาพต่ำเป็นสำคัญ ตลอดจนการคิดเชื่อโรคจากอาหาร เช่น จากน้ำสกปรก ขวดและจาน ที่ล้างไม่สะอาด ยอมก่อให้เกิดโรคท้องร่วงแก่เด็กได้ง่าย²

¹ World Health Organization, Malnutrition and Disease,

(Prepared with assistance from Dr. V. Ramalingaswami), Geneva :
Freedom from Hunger Campaign Basic Study 12(1963).

²

J. A. S. Ritchie, Teaching Better Nutrition : a Study of Approaches and Techniques, Washington D.C., F.A.O. Nutritional Studies 6(1959).

ดีเอส แมกคลาเรน (D. S. Maclaren) ทำการสำรวจประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา และลาตินอเมริกา รวม 50 ประเทศ พบว่า โรคเยื่อตาแห้ง (Xerophthalmia) และโรคเหน็บชา (Beriberi) ซึ่งเป็นโรคขาดอาหารพบได้มากในประเทศดังกล่าวเหล่านี้ เนื่องจากความยากจนเป็นสำคัญ เป็นเหตุให้ขาดอาหารจำพวกวิตามินเอ ที่มีคุณค่าสูง นอกจากนี้แมกคลาเรน เสนอว่าวิธีการที่จะป้องกันโรคได้ที่ดีที่สุดคือการให้ความรู้ทางโภชนาการแก่แม่เป็นหลัก เช่น เน้นถึงความสำคัญที่จะต้องให้เด็กอ่อนได้บริโภคผักใบเขียวที่มีอยู่ตามพื้นบ้าน และให้เด็กกินนมแม่จนกระทั่งอายุถึง 2 ขวบ¹

ไอ. ชานาริน, ดี. โรทมัน และวี. เบอร์รี่ (I. Chanarin, D. Rothman and V. Berry) พบว่า ในสหราชอาณาจักร สตรีที่มีครรภ์มักขาดกรดโฟลิกซึ่งมีปรากฏอยู่เสมอจนทำให้เป็นโรคโลหิตจางระหว่างสตรีเหล่านี้มีครรภ์และทำให้เกิดแก่ความตายได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการขาดความรู้ในเรื่องโภชนาการที่ท้องบริโภคนักคิมหรือผักใบเขียว โดยลวกให้สุกเพียงเล็กน้อยยอมทำให้โรคโลหิตจางลดลงได้²

เจ. อี. กอร์ดอน, ไอ. ดี. จิตกะระ และ เจ. บี. ไวออน (J. E. Gordon, I. D. Chitkara and J. B. Wyon) พบว่า ในประเทศที่ด้อยพัฒนา โรคทองร่วงอย่างแรงหรือที่มักจะเรียกกันว่าโรคกระเพาะอาหารและลำไส้ก็เสปเป็นโรคหนึ่งในหาของโรคเด็กที่เป็นต้นเหตุให้ทารกเสียชีวิต โดยเฉพาะเด็กวัยก่อนเรียนหรือที่มีอายุระหว่าง 6-18 เดือน

¹ D. S. Maclaren, "Nutrition Disease and the Eye," Borden's Review Nutrition Research 25(1964): p. 1.

² I. Chanarin, D. Rothman & V. Berry, "Iron Deficiency and Its Relation to Folic Acid Status in Pregnancy : Results of Clinical Trial," British Medical Journal 1(1965): 480.

นั้น เกิดขึ้นเพราะการขาดความรู้ทางด้านอาหารและโภชนาการ ในเรื่องภาวะโภชนาการ ไม่สมบูรณ์เป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากขณะที่เด็กคนแม่เด็กจะต้องเผชิญกับจุลินทรีย์ชนิดใหม่ จากอาหารและสิ่งแวดล้อมขณะเมื่อเด็กคลานได้¹

จี ซี อาร์เนิล (G.C. Arneil) ศึกษาพบว่าจำนวนเด็กที่ป่วยเป็นโรคกระดูกอ่อน ในโรงพยาบาลเด็ก (Royal Hospital for Children) มักจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น ราว 2 คนต่อปี ในระหว่าง พ.ศ. 2496 - 2502 เป็น 201 คนในระยะเพียง 6 เดือน แรกของปี 2507 เด็กที่ป่วยด้วยโรคนี้ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 12-34 เดือน เป็นต้น และในจำนวนเด็กที่ป่วย 20 รายนี้ ส่วนมากมักจะมาจากครอบครัวที่ยากจน²

ในเรื่องดังกล่าวที่ อาร์เนิล ค้นพบนี้ จี ซี ครอสมบี้ (J.C. Crosbie) ก็ได้เห็นพ้อง กับอาร์เนิลว่า โรคดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความรู้ทางโภชนาการของแม่ ดังนั้นจึง ควรจะสอนและแนะนำให้แม่ตระหนักอยู่เสมอว่า การให้เด็กได้รับวิตามินดี เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น ต่อสุขภาพของเด็ก³

¹ J.E. Gordon, I.D. Chitkara & J.B. Wyon, "Weanling Diarrhoea," American Journal Medical Sciences 245(1963): 345-377.

² G.C. Arneil, "Vitamin D as a Public Health problem," Letter to the Editor, British Medical Journal 2(1964) : 245.

³ G.C. Arneil & J.C. Crosbie, "Infantile Rickets Returns to Glasgow," Lancet 2(1963) : 423-425.

จากการสำรวจโดยอารี วัลยะเสวี สาคร ธนนิคค์ และคณะวิจัยของโรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ศึกษาการบริโภคพบว่า แม่ส่วนใหญ่ในชนบทยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริโภคอาหารอย่างถูกต้องตามหลักโภชนาการ เช่น ไม่คุ้นกับการปรุงอาหารโดยใช้น้ำมัน ไม่รู้จักบำรุงตัวเองขณะตั้งครรภ์ และให้นมบุตร ทำให้แม่มีน้ำหนักเลี้ยงลูกน้อยกว่าที่ควรและยังเชื่อเรื่องการงดอาหารที่มีประโยชน์ เช่น เนื้อสัตว์ ผักหลายชนิด โดยถือว่าเป็นของแสลง กินแต่เพียงข้าวกับเกลือ ทำให้แม่เองมีสภาพขาดอาหารได้ อีกปัญหาหนึ่งคือ การกระจายอาหารให้สมาชิกในครอบครัว มักแบ่งให้พ่อบานหรือผู้ที่ต้องทำงานก่อน แล้วจึงให้เด็กเล็ก และแม่เป็นอันดับสุดท้าย นับเป็นเรื่องที่เข้าใจผิดที่จะคงแก่ไซ้ใหม่ ที่ถูกควรเป็นว่าเด็กเล็กเวลาแม่ที่กำลังมีครรภ์หรือให้นมบุตรทางหากที่ควรให้อาหารเต็มทีก่อน¹

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติทางค่านอาหารและโภชนาการ

โดยปกติแล้วการบริโภคก็มีความสัมพันธ์กับอารมณ์ของมนุษย์ บุคคลจะมีท่าทีต่ออาหารอย่างไรย่อมแล้วแต่วิธีที่เขาได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่เป็นเด็กว่าจะบริโภคอะไร และบริโภคอย่างไร ตลอดจนความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ความเชื่อ ทัศนคติ และรสนิยมในอาหารบางชนิดเป็นผลสืบเนื่องมาจากผลของความพอใจที่ได้รับการบำบัดความหิวและความสัมพันธ์ทางอารมณ์และความรู้สึกระหว่างเด็ก ๆ กับผู้เลี้ยงดูเด็ก ตัวอย่างเช่น อาการต่าง ๆ ที่แม่แสดงต่อลูกในขณะที่ให้อาหาร โศกเศร้า ความรักใคร่ การให้กำลังใจ ความขุ่นมัว ความหวงใย ความคุ้มครอง เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้จะฝังใจเด็กไปนานจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น

¹ อารี วัลยะเสวี สาคร ธนนิคค์ และคณะวิจัยของโรงพยาบาลรามาธิบดี, "ปัญหาโภชนาการในประเทศไทย," การประชุมอภิปราย วันที่ 30 พฤศจิกายน 2522 ณ ห้องประชุมคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี.

เหตุนี้ ทักษะคติของบุคคลในค่านิยมโภชนาการจึงสามารถศึกษาได้จากนิสัยการบริโภคอาหารประเภทหนึ่ง และความเชื่อดอื่น ๆ เกี่ยวกับอาหารอีกประเภทหนึ่ง และทั้งสองประการนี้มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องของความเจ็บป่วยของบุคคลอีกด้วย ดังเช่นที่มีผู้ให้ความสนใจในเรื่องเหล่านี้ได้ทำการศึกษาไว้มากมายซึ่งขอนำมากล่าวอ้างถึงเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังต่อไปนี้

เอ็ม มีค (M. Mead) พบว่า การฝังจิตฝังใจกับนิสัยการบริโภคอาหารเกิดขึ้น เพราะบุคคลมีความรู้สึกว่าการกินแบบใหม่ไม่ปลอดภัย หรือมีความกังวลอย่างหนักในเรื่องอาหาร โดยเฉพาะมักจะเกิดขึ้นมากที่สุดกับผู้อยู่สูงอายุนั้น และในสังคมซึ่งเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างเอาอกเอาใจ¹

เจ ซี แมคเคนซี (J.C. McKenzie) ได้เสริมการค้นพบของ เอ็ม มีค ด้วยการศึกษาวาเกะในหมู่เกาะเวสต์อินดีส์ ที่อพยพเข้าไปอยู่ในสหราชอาณาจักรเกี่ยวกับนิสัยการบริโภคอาหารตามแบบของตนกับแบบใหม่ของคนอังกฤษ ก็พบว่าชาวเกาะเวสต์อินดีส์ที่อพยพเข้าไปอยู่ในสหราชอาณาจักรจะมีความสุขได้ประกอบอาหารที่เขาเคยบริโภคหลายชนิด และจะไม่เปลี่ยนไปบริโภคอาหารตามแบบชาวอังกฤษซึ่งอาจจะมีราคาสูงกว่า²

1

M. Mead, Malnutrition and Food Habits : Report of an International and Interprofessional conference, A Burges and R.F.A. Dean London, Tavistock ed., 1962.

2

J.C. McKenzie, Recent Developments in Social Science related to Nutrition and Dietetics, Proceedings 4th International Congress of Dietetics, Stockholm, 1965.

เอ็ม. แมคอาเธอร์ (M. McArthur) พบว่า ในมาเลเซียเองแม้ในหมู่บ้านเดียวกันเอง ความคิดเห็นที่มีต่ออาหารชนิดเดียวกันก็ยังคงต่างกันออกไป โดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อที่ว่าอาหารชนิดหนึ่งชนิดใดเป็นอาหารแสลงนั้น เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวมาตั้งแต่โบราณผสมกับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลอีกด้วย ¹

แฮงค์ส (Hanks) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับแม่และวิธีที่เกี่ยวของกับมารดาในตำบลบางชัน อ.บันนังนือ กรุงเพทมหานคร ปรากฏผลว่าในขณะที่ตั้งครรภ์แม่ส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารปกติ แต่ภายหลังคลอดจะถูกห้ามไม่ให้รับประทานไข่ ข้าวเหนียว เพราะเชื่อว่าจะทำให้ลูกไม่แข็ง และจะห้ามทารกกลดกลืนนมกินนมแม่ในระยะแรก (Colostrum) เพราะเชื่อว่ามันไม่เหมาะสมกับเด็ก และได้ให้ความเห็นว่าการขาดความรู้และมีความเชื่อผิด ๆ ในเรื่องอาหารบางอย่าง ก่อให้เกิดอันตรายบางชนิด สังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณี มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการกินอาหารของคนไทย และนับเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาโภชนาการ ²

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เคยได้ทำการวิจัยเรื่องเด็กเล็กไว้พบว่า ประเพณีการงดอาหารของหญิงมีครรภ์ในผู้ที่มีการศึกษาสูงและฐานะค่อนข้างดี ที่จะงดเว้นอาหารบางประเภทในระหว่างตั้งครรภ์น้อยกวาระยะให้นมบุตร ในบางท้องที่จะไม่ยอมให้หญิงมีครรภ์บริโภคเนื้อสัตว์ เพราะจะไปบำรุงทารกทำให้ทารกตัวโตและ

1

M. McArthur, Report on an Assignment in Malaya, Manila : WHO Regional Office for the West Pacific, (Mimeo), 1962.

2

Hanks R. Jane. Maternal and Its Rituals in Banchan (Thailand, Cornell Thailand Project Data Paper, 51(1963):63.

คลอดยาก¹

สันทัก เสริมศรี และเจมส์ เอ็น. ไรลีย์ ได้ศึกษาพฤติกรรมในการใช้บริการทาง การแพทย์สาธารณสุขและการคุมกำเนิดของคนไทย พบว่า คนชนบทเชื่อว่าร่างกายคนนั้นเป็น สิ่งที่วิญญานผีหรือเทพเจ้าสามารถเข้าไปอาศัยอยู่ได้ เมื่อเจ็บป่วยจึงเข้าใจว่าผีสิง เจ้าเข้า คนที่เจ็บป่วยเรื้อรังรักษาไม่หายก็มักเชื่อว่า กินอาหารผิด ผีเข้าหรือมีกรรมเก่า²

เบญจา ยอดคำเนิน ได้ศึกษาความเชื่อและบริโภคนิสัยของประชาชนในภาคเหนือ พบว่า ในระหว่างตั้งครรภ์ไม่ค่อยมีการระมัดระวังเรื่องอาหาร แต่ภายหลังคลอดบุตรจะถือ เสมือนว่าเจ็บป่วย จะมีการระมัดระวังเรื่องอาหารมาก ส่วนใหญ่จะงดอาหารอันหมด รับประทานเฉพาะข้าวกับเกลือ และเด็กจะให้กินข้าวกับกล้วยเมื่ออายุ 4-5 วัน ไข่จะให้ เมื่อเด็กอ่อนนมแล้ว คือระหว่าง 10 เดือนถึง 2 ปี และในระยะเจ็บป่วยจะงดอาหาร บางชนิดที่เชื่อว่าจะทำให้เกิดเป็นพิษแก่ร่างกาย

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การศึกษาและวิจัย เรื่องเด็กเล็ก พ.ศ. 2516 (กรุงเทพฯ : พิมพ์โรเนียว), หน้า 56.

² สันทัก เสริมศรี และเจมส์ เอ็น. ไรลีย์, พฤติกรรมในการใช้บริการทางการแพทย์ สาธารณสุขและการคุมกำเนิดของไทย : การวิจัยในชุมชนแห่งหนึ่ง, สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (กรุงเทพฯ : พิมพ์โรเนียว), หน้า 16.

³ เบญจา ยอดคำเนิน, ความเชื่อและบริโภคนิสัยของประชากรทางภาคเหนือของ ประเทศไทย, 251๖. (พิมพ์จัดสำเนา).

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชนทางค่านอาหารและโภชนาการ

มากาเรต มีท (Margaret Mead) โภชนากรที่มีชื่อเสียงทางโภชนาการท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่าในปัจจุบันนี้โภชนาการทั้งหลายไม่ควรตั้งคำถามว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงนิสัยการบริโภคอาหารไปอย่างไรบ้าง แต่ควรที่จะถามว่านิสัยการบริโภคอาหารหรือทัศนคติในการบริโภคอาหารนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพราะทราบดีกันอยู่แล้วว่าสิ่งดังกล่าวนี้สามารถเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีหลายปัจจัยเข้าเกี่ยวข้องด้วยกัน เช่นการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของบุคคลในการยอมรับหรือไม่ยอมรับอาหารและการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เนื่องมาจากอาหารเอง¹

อย่างไรก็ตาม ในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมจะเกิดโคควยสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านการเรียนรู้และการสื่อสารที่คงยาวนานสื่อมวลชน ซึ่งต้องรับกันโดยทั่วไปว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยม หรือการรับนวัตกรรม (Innovation) ของบุคคล² ซึ่งนวัตกรรมในที่นี่คือ ข่าวสารทางโภชนาการที่เกิดจากการที่บุคคลจะเรียนรู้และยอมรับได้มากน้อยเพียงไรนั่นเอง ดังเช่นที่ โอ ไคลน์เบอร์ก (O. Klineberg) พบว่า การให้ความรู้ในเรื่องโภชนาการตามโครงการ

¹ Margaret Mead, Malnutrition and Food Habits : Report of an International and Interprofessional Conference, 1962.

² ดงขอสั่งเกิดขึ้นจาก E.M. Rogers, Diffusion of Innovations (New York : Free Press of Glencoe, 1962).

ศึกษาเรื่องโภชนาการ¹ ไม่มีทางที่จะเข้าถึงประชาชนโดยตรงทันที แต่สำคัญอยู่ที่การจูงใจ เป็นสำคัญ² ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ยอมรับเกี่ยวกับสื่อมวลชนเพราะสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจการชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจประชาชนให้ละทิ้งความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมแบบเดิมแล้วหันมารับเอาความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมแบบใหม่³

สำหรับการค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชนทางคานาอาหารและโภชนาการ ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่ผ่านมานับว่ามีประโยชน์ไม่น้อย ซึ่งถ้าจะประมวลแจกแจงสื่อมวลชนที่นิยมใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งหากันผ่านมาพอสมควร เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ ฯ ซึ่งผู้วิจัยได้ยึดหลักการทางอันนี้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังจะกล่าวถึงผลงานวิจัยที่ควรค่าแก่การสนใจ ดังนี้

¹ โครงการศึกษาเรื่องโภชนาการนี้ เริ่มตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นต้นมา เนื่องจากรัฐบาลประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะรัฐบาลของประเทศที่พัฒนาแล้ว มีอิทธิพลต่อการบริโภคอาหารโดยกำหนดนโยบายเงินช่วยเหลือแก่ผู้มีรายได้น้อยและออก ตลอดจนการควบคุมการจัดจำหน่ายอาหารและส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการและการบริโภคอาหาร เพื่อมีจุดมุ่งหมายช่วยเหลือประชาชนโดยตรง

² O. Klineberg, In Malnutrition and Food Habits : Report of an International and Interprofessional Conference, ed. by A. Burge SS and R. F. A. Dean London : Tavistock, 1962.

³ Wilbur Schramm, "Communication Development and the Development Process," in Communication and Political Development, ed. by Lucian W. Pye, (Princeton : Princeton University Press, 1963), pp.36-37.

เอ. ที. เอม วิลสัน (A. T. M. Wilson) พบว่าสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ มีอิทธิพลในการจูงใจให้ประชาชนส่วนใหญ่ทราบว่า มีหนทางปรับปรุง โภชนาการโคหลายทางและมีบทบาทอย่างมากในโครงการให้การศึกษาแก่ประชาชนทาง โภชนาการในแง่ของการทำให้ประชาชนเข้าใจความหมายต่าง ๆ และเนื้อหาของโภชนาการ ที่ให้การศึกษาได้ดีขึ้น นอกเหนือจากการใช้อุปกรณ์การศึกษา เช่น หนังสือ แผ่น สไลด์ กระจาดหน้า ส้วมดี ภาพพลิก และอาหารจริง ๆ ที่นำมาสาธิต ¹

เฮ. เดอ ฮอลันดา และ ซี กาสเซีย (H. De Hollanda and C. Gazcia) ได้ค้นพบว่า วิทยุสร้างความสนใจทางด้านการศึกษาเรื่องสุขภาพและโภชนาการแก่ประชาชน²

เอ. ซี. โฮลล์มส์ (A. C. Holmes) พบว่า ภาพยนตร์มีคุณค่าแก่การจูงใจได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในแง่ของการทำให้ผู้ชมคุ้นเคยและจำสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ บุคคล ไม้วาในเรือใด ๆ หรือในเรื่องโภชนาการได้เป็นอย่างดีก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจจะลง ความเห็นลงไปได้ว่า ประโยชน์ของภาพยนตร์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ขึ้นได้ เหตุการณ์วิจัยในเรื่องประโยชน์ของภาพยนตร์นี้จึงต้องควบคู่ไปกับวิธีการอื่น ๆ ด้วย จึงอาจได้ผลดี ³

¹ A. T. M. Wilson, *Fostering Nutritional Change : Some Points from Social Research. Proceedings of the 6th International Congress of Nutrition* Edinburgh, Livingstone, 1963, p.57.

² H. De Hollanda & C. Gazcia, "In Brazil : The Radio Plays A New Role," *International Journal Health Education* 4(1961) : 116.

³ A. C. Holmes, *A Study of Understanding of Visual Symbols in Kenya* (London : Overseas Visual Adis Centre Publication. 10(1963).

คัมภีร์. แอล. เซอร์เรอร์ และ เอ.เค. พิกเกอร์ริง (W. L. Shirer & A.K. Pickering) ได้ทำการทดลองต่อเนื่องกันหลายครั้งเพื่อศึกษาว่าภาพยนตร์เรื่อง สุขภาพของคิสนี่ นำมาใช้ประโยชน์ให้การศึกษาแก่มวลชนในเรื่องสุขภาพและโภชนาการ ได้โดยง่ายหรือไม่ จากการศึกษาทั้ง เซอร์เรอร์ และ พิกเกอร์ริง พบว่า ภาพยนตร์สามารถ โนมน้าวใจผู้ชมได้ดีมากกว่าฟิล์มสตริป (Filmstrip) แต่ประโยชน์ของภาพยนตร์ที่มีคุณค่า สูงสุดนั้นจะตองนำมาผนวกกับการฝึกอบรมจึงจะเกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ ทอมมัสพบว่า มีการใช้ภาพยนตร์เป็นรากฐานในการอภิปรายระหว่างการประชุมทางโภชนาการ ตามสถาบันโภชนาการในประเทศต่าง ๆ กัน ¹

ศิริพร สะโคยานันต์ พบว่า สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น ไม่สามารถที่จะสื่อสารไปถึงประชาชนและเด็กไทยได้ โดยเฉพาะในชนบทและเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์ที่มุ่งเผยแพร่ความรู้เรื่องต่าง ๆ ทั่วไป เช่น เรื่องเกี่ยวกับโภชนาการ การวางแผนครอบครัว เป็นต้น คนทั่วไปยังให้ความสำคัญน้อยกว่า ภาพยนตร์ประเภทเล็ดลอดจอบอ ดังที่ ศิริพร ได้พบความจริงจากการนำภาพยนตร์เกี่ยวกับ ความรู้ทางโภชนาการ เรื่องอันตรายจากโรคขาดอาหาร และการวางแผนชีวิตของครอบครัว ไปฉายให้แก่ประชาชนและเด็กที่อำเภอราชันีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ²

¹ W. L. Shirer & A.K. Pickering, "The Potentialities of Disney Health Films in Mass Education in the Gold Coast," Fundamental and Adult Education 6(1954) : 109.

² ศิริพร สะโคยานันต์, "สื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็กชนบท" รายงานการสัมมนา สื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก 12-14 ตุลาคม 2522 ที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา. (พิมพ์โรเนียว).

อารี วัลยะเสวี พบว่า สื่อมวลชนช่วยในการให้การศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับอาหารและโภชนาการแก่แม่ในเรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การป้องกันการเป็นโรคขาดโปรตีนและแคลอรีหรือโรคขาดอาหาร การให้ภูมิคุ้มกันโรค เป็นต้น ¹

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของความสำคัญทางค่านอาหารและโภชนาการกับการเปิดรับสื่อสารมวลชนทางค่านอาหารและโภชนาการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น พอจะเป็นแนวทางของความเข้าใจในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พอสมควร เพราะในบทที่จะกล่าวต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงวิธีการดำเนินการวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุป และข้อเสนอแนะของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ อารี วัลยะเสวี, "ปัญหาการพัฒนาเด็ก," รายงานการสัมมนาสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก 12-14 ตุลาคม 2522 ที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา (พิมพ์โรเนียว).